

Divald K. fényképnymodásjából Budapest és Eperjesen.

Jöbelszabó György

A nemzetgazdaság a népiskolában.

(Egybekötve a fa-iskolák és iskolai kertek kérdésével.)

I. Azt az elvet, hogy egyes főbb alapelveiben a nemzetgazdászattan tantárgya legyen a népiskolának, nem mi mondjuk ki először. Megelőztek minket ebben a németek, meg a franciák. A ki a nevelés-oktatás, általában a tanügy terén időnkint felmerülő mozgalmakat figyelemmel kíséri, az tudja, hogy a hatvanas években a németek egyetemes tanítógyűlésén Biedermann tudor egy a tárgyat kimerítő nagyszerű beszédet tartott, melyet érdekes hozzászólások követtek a tárgy mellett és ellen; tudja, hogy két évvel ezelőtt Franciaországban a nagy Monthyon-díjjal a bírálók odaitélték Block Maurice „Nemzetgazdászattani Kis Kézikönyvé”-nek, melyet azóta lefordítottak már angol, német, svéd, dán, sőt még japán, meg török nyelvre is. — Poroszország közoktatásügyi minisztere pedig elrendelte, hogy a tanítók és a tanképezdei növendékek tanuljanak nemzetgazdaságtant.

A fennebbi cím alá foglalt elv tehát nem új, habár tudtunkkal Magyarországon e tárggyal eddig senki sem foglalkozott oly módon, hogy az népiskolai tantárgyként lett volna feltüntetve.

Pedig hazánk miveltebb köreiben általánosan elismerik már azt az elvet, hogy az a jelen korszakban nagyfontosságú dolog, hogy a nemzetgazdaságtan legegyszerűbb tételeinek, fogalmainak ismerete a nép között nagyobb mérvű elterjedésnek örvendjen. — A kik tehát arra hivatvák, hogy a népet oktassák, tanácsosal támogassák, t. i. a tanítók; a nemzet hálijára volnának érdemesek, ha a nemzetgazdaságtanból legalább annyit iparkodnának megtanulni, a menyinyi szükséges arra, hogy a tudomány elemeit megfoghatóvá tegyék.

Azt mondják a magyar emberről, hogy hibáinak legnagyobbika az, hogy pazarlásra hajlandó. A nemzetgazdászattan fölve: a munka elve. Nagyon csekély kivételekkel minden embernek, akár fejével, akár kezével, dolgozni, munkálkodni kell. A hasznos munka pedig nemcsak megérdemli, hanem meg is nyeri jutalmát, a bért. A termékeknek kicserélése és fogyasztása (consummálása) képezi a termékek, készítmények rendeltetését. — Minden embernek tehát azért kell munkálkodnia, hogy élhessen, és az ember azért él, hogy dolgozzék. Ez emberi rendeltetésünk.

A nemzetgazdászok a munkát és annak termékeit tanulmányozták s kutatásaik eredményeként szerepelnek a nemzetgazdaság tanai.

Minden nemzet ifjúságát arra kell oktatni, hogy dolgozzék, mert munka által fogja szerezni élete fenntartásának eszközeit; ismernie kell továbbá a munka törvényeit, melyek egyszersmind a termelés, készítés, tenyésztés törvényei is; de ismernie kell azon utakat és módokat is, melyeken a termékek a fogyasztóhoz kerülnek.

És voltaképen mivel foglalkozik a nemzetgazdaságtan? A fő természetesen a munka, annak szüksége, felosztása, tisztessége; következik :

a tulajdon, csere, ár, kínálat, kereslet, a pénz, a bankjegyek, hitel, tőke és annak jövedelme; ide tartoznak még: a munkabér, munkaszünet, társulás; a gépek, verseny, egyedáruság, kereskedelem, fogyasztás, luxus, takarékoság, közlekedés, a fogyasztás forrásai, a közbiztonság és az adóügy.

A mit itt felsoroltunk, az mindmegannyi oly dolgokat nevez meg, melyekkel életében minden honpolgárnak kell foglalkoznia.

Már most az a kérdés merül fel, hogy az élet különféle viszonyai-ban előforduló e fogalmakat mikép ismerje vagy ismertesse meg a tanító? E kérdésre azonban hírlapi cikkben, annak nagyon is szükre kimért keretének miatta, megfelelni nem igen lehet, mert mindenké-
előtt egy nemzetgazdasági útmutatót kellene közölni, és ez jelen sorok-
nak célja nem lehet.

A népiskolának a munkát önbecse és a szerént kell megítélnie, ha valjon az a nevelés eszköze-e vagy nem? — mert régen lejárta már azon idők, a mikor a tanítást öncélnak tekintették. Az újkori népiskola az oktatást, tanítást, a szoktatást, a példát, a munkát mind csakis a ne-
velés, a szellemi fejlesztés eszközeül tekinti.

Itt Fröbel foglalkoztatási eszközei a népiskolai nevelésnek hasznos szolgálatot tehetnek, fel- és beosztva azokat az elemi oktatás hat évi folyamára. Az a panasz, hogy a jelenkor gyermekeinek nincsen ifjúsága, ifjúkora: nagyon jogosult, mert a népiskola tananyaggal túl van terhelve. — Mást kell itt tenni!

A tanítónak minden befolyását fel kell használnia a községre, a szülékre, a tanhatóságokra, hogy minden iskola mellett állíttassék fel ne csak faiskola, mert ez csak része az egésznek, hanem valóságos és teljes iskolai kert, mely minden tanoda legkorszerűbb tanítási és nevelési eszköze. Legyen azután ez az iskolai kert élő honismei és természettudományi tár. Az iskolai kert foglaljon magában: mezőgazdasági terményeket, veteményes, konyha- és gyümölcsös kertet, szállító-
töveket, méhészetet, hasznos vadfákat, mérges növényeket, a kert, mező, erdő virágait, tornahelyiséget; e kert az állat- és ásványtan, a természet- és vegytan számára is nyújtson oktatási anyagot. Ilyen kert a természet közvetlen szemléltetésére vezet, melyben a „Paed. Szemle“ III. füzetében nevezett „közvetlen“ tanmódszert alkalmazni lehet; ily kert a szépérzék s a gyermekek közt az összetartozás érzetét fejleszti, az erkölcsös és vallásos nevelést elősegíti, különösen azonban elő-
mozdítja a nemzeti jólétet, szoktat a munkához, és nyújtja annak bérét, ha nem is készpénzben, mert „pénz nem való a gyermek kezébe“. Nagyon szükséges volna az iskolai kert a városi iskolák mellett, hogy az elsatnyuló nemzedék ismét erősödhesseék. Városokban természetesen az ipar és kereskedelem termékei részesülnének különös gondozásban, míg ellenben falun az iskolai kertnek az elemi tanfolyamon túl, az ismétlő, vagyis inkább a „továbbképző népiskolai tanfolyam“ számára volna berendezendő mintagazdasági kertnek.

A nemzetgazdaság tanai azután a továbbképző tanfolyam gyermekeivel az iskolai kertben, munka közben, volnának megismerttetendők.

II. A fennebbi „gondolatok“ egybeállítására minket azon körülmény készítetett, hogy Göbel János György, székesfehérvári igazgató tanító, valahol ezt mondja: „A széles alapon felkarolt gyümölcsfatenyésztés-

tést közgazdasági és nevelési szempontból oly előnyös dolognak tekintem, hogy ez úton elérendő jövedelmünk milliókat eredményezhetne innen-onnan tönkrejuttással fenyegetett nemzetünknek". És mert Göbel tudtunkkal nemcsak vallja e nézeteket, hanem gyakorlatilag is alkalmazta, mert továbbá sorainkban ő áll legközelebb a fennebbi elvekben hangsúlyozottakhoz, s úgyszólván egyik repraesentánsa azon elvnek, mely a munkát nevelési eszköznek tekinti: kötelességünknek tartottuk, megismertetni olvasóinkkal személyét is, működését is. — Ezzel foglalkozunk a következő sorokban.

Göbel János György született Isztiméren, Fehérvármegyében, 1835. aug. 6-ikán, hol atyja és nagyatyja a tanítói pályán hervadhatlan érdemeket szereztek maguknak. Atyja, Göbel János, a teljességben német Isztimér községét magyarra változtatta át, iskolájában nevedtek 1848. előtt a vidék jelesebb tanítói. Anyja, Topits Gertrud, a volt isztiméri tanító legifjabb leánya, a Göbel-féle „kis paedagogium“ tanítónövendékeinek valóságos anyja, vezetője volt. — Bővebb adatok a „Tanodai Lapok“ 1858. évi 23. számában „Göbel János néptanító emléke“ és a „Népnevelők Lapja“ 1879. évi 11. számában „Isztimér iskolaügyének rövid krónikája“ című közleményekben találhatók. Göbel János György, egyetlen fia a fentemlített isztiméri tanítónak, eredetileg az orvosi pályára készült; de a tanítóvér már buzgott a család minden tagjának ereiben, s bevégezvén G. székesfehérvárott a gymnásiumi folyamat, még pedig kitűnő sikerrel, elment a győri képezdébe, tanító lett. 1854—1858-ig atyja mellett segédtanítói minőségben működött Isztiméren. Atyjának 1858. ápril 14-én bekövetkezett halála után a község őt főtanítónak választá meg, mely állásában 1872. febr. 15-ikéig maradt. Azóta Székesfehérvárott a belvárosi iskolán előbb főtanító, később igazgató-tanító.

III. Paedagogiai művektanulmányozását G. már atyjának a vidék által úgynevezett „kis paedagogiuma“ könyvtárában kezdte. A magyar tanügyi irodalmat kiváló figyelmében részesíté. Olvasta: Mennyey, Mészáros, Molnár, Dölle, Bárány, Környey, Kiss, Lubrich, Szilassy és mások műveit. Idegen források után is nyúlt. Tanulmányozta Fenélon németre fordított műveit, különösen ennek a leánynevelésről írt munkáit, belemélyedt a tanügy egén elhomályosíthatatlan ragyogó Pestalozzi eredeti munkáiba, áttanulmányozta a többi klasszikus neveléstudományi munkákat is. Maresch évkönyveit, Kellner oktatástani kézikönyveit, Schmidt paedagogiai történetét előszeretettel olvassa most is, valamint gazdasági tanulmányait is, melyeket már Isztiméren kezdett meg, buzgón folytatja.

IV. Tanügyi utazásai jelentékenyeknek mondhatók. A jobb-hírű osztrák tanintézeteket 1856-ban látogatta; — 1872-ben pedig Németországban tette a jobb iskolákat behatóbb tanulmányainak tárgyává. Drezdában Berthelt, Hegel, Lansky stb. előadásait hallgatta, s azok oktatási módszerét tanulmányozta. Hasonlólag járt el Lipcsében, Berlinben, Brémában és Münchenben. Utjában figyelmét nem csak a szorosan vett népiskolákra terjeszté ki, hanem meglátogatta a gyermekerteket, árvaházakat, tanítóképezdéket, gazdasági intézeteket stb., mindenütt bővítvén tapasztalatait és szélesbítvén szellemi látókörét. Nappal az iskolákban ült s hallgatta az oktatást, este a tanférfiakkal folytatott üdvös eszmecsere, éjjel a szerzett tapasztalatokat naplójába jegyezte, melyet még most is szorgalommal lapozgat, kibővítvén azt emlékezete tárházából bőven kerülő adatokkal. A következő 1873. évben Bécsbe ment, hol a világkiállítás tanügyi osztályának volt mindennapos látogatója, a nélkül, hogy a többi osztályokat elhanyagolta volna. A haza több vidékén és a fővárosban is gyakran fordult meg tapasztalatainak kibővítése céljából;

s a mi a földolog, ez utazások költségeit nem állami segélylyel, hanem saját erszényéből fedezte.

V. Az iskolában tanulmányait érvényesíteni és az iskola számára tanulni: ez egyik jellemző törekvés G. életében. Midőn atyja halála után az isztiméri iskola teljes vezetését átvette, odahatott, hogy minden osztályban a tanítás az újabb tanmódszer szerént kezeltesék. Az isztiméri iskolában az olvasókönyvvel kapcsolatban tanulták a gyermekek a reáliákat már olyan időben, mikor ezeket a törvény még nem szabta volt meg tantárgyakúl. Saját állítása szerént magát legboldogabbnak mindig az iskolában érezte.

VI. A magyarosodás ügyének G. Isztiméren ép oly buzgó apostola volt, mint atyja. E téren a propagandát soha sem szüntette be. Látva, hogy nemmagyarajkú községekben a nemzeti szellem sokszor számüzve van s a magyar nyelv parlagon hever: mindenkor azt vallotta, hogy e tekintetben az iskolára fontos szerep várákozik. S míg törvényhozásilag csak nem régen történt intézkedés, G. már tanítói működése egész ideje alatt buzdította a nem magyar ajkú községekben alkalmazott tanítókat, hogy az általa javasolt észszerű módon a magyar nyelvet és hazafias szellemet terjesszék a nélkül, hogy az anyanyelvbeli tanításon esorba ejtessék. A Bach-korszak alatt a magyarosodásnak nagy szolgálatokat tett. Minden befolyását felhasználta arra, hogy a szülők 12—13 éves gyermekeiket minél számosabban adják magyar községekbe úgynevezett magyarul olvasni, írni és beszélni, azaz megmagyarosodtak a nélkül, hogy a helyettük Isztimérré került magyar fiúk kárt szenvedtek volna a német nyelv megtanulása által.

VII. Az egyleti tevékenység G.-nél oly nagy, hogy iskoláján, kertjén és házi körén kívül talán nincs is, mi őt jobban foglalkoztatná, mint épen a tanítóegyletek ügye. Az „Eötvös-alap“ ügyét lelkesen karolta fel, miről a „Paed. Szemle“ 2. füzetében közölt indítvány tanuskodik, de lelkes viszhangra talált az eszme Székesfehérr minden tanítója kebelében, sőt maga a megyei tanítóegylet is nemcsak 100 forintnyi alapítványt tett az Eötvös-alap javára, hanem évenkinti 10 frttal is járul a tókéhez, a miért az „Eötvös-alap“ központi gyűjtő bizottsága a „Fehérmegyei tanítóegyletet“ azzal tüntette ki, hogy az „Eötvös-alap“ ösztöndíjainak kiosztásánál egyik stipendiumra nézve az egyletet bizta meg a kijelöléssel. G. nem vágyik feltűnni, a nagyhangon vezérkedés sem tartozik tulajdonságai közé; épen ezért szeretik, becsülik, tisztelik őt kollégái, barátai. Szeret a gárdában utolsó lenni; de itt azután lelkesen és kitartással ténykedik. Ez okozza azt, hogy társai bizalommal viseltetnek iránta. Az egytetemes tanítógyűléseken részt vett, de azért, mert szónoknak nem született, nem vegyült a többnyire viharos vitákba. G. elve az egyleti működés terén ez: „Egyesek ereje nagy feladatok megoldására gyenge.“ Ezért minden időben s minden alkalommal tántoríthatlan híve volt a tanítóegyletek és ezek szövetsége eszméjének. Sürgette az egyleti tevékenységet. Nevelésoktatástani dolgozatait ez okból leginkább egyleti gyűléseken szereti felolvasni. Az egyesületi munkálkodás különben már akkor volt G. kedves foglalkozása, mikor tanítóegyletekről még nem igen volt szó, hanem a tanítók csak az úgynevezett tanítói tanácskozmányokon találkoztak egymással, hol hivatalból az

egyházkerületi tanfelügyelő elnökösködött. G. itt 16. éven keresztül vezette a jegyzői tollat, és az újabb tanmódoknak is szakavatott ismertetője volt e tanácskozmányokon. Az egyleti működésről szólva, meg kell neveznünk azon lelkeseket, kik G.-t befolyásolják, és kikre kölesnösen G. is hat. Itt az életíró egyúttal alkalmat vesz magának arra, hogy kimutassa az illetők irodalmi munkásságát is, mely az egyleti tevékenység áldásos gyümölcseként tűnik fel. Szép kollegialis egyetértésben működnek G.-lél:

Alföldi L. polgári iskolai tanár (5), Angeli J. vezértanító (4), Bardon József igaztanító (20), Csesznek János (2), Ehmann Fer. (4), Greizinger Márton (2), Hauptmann Anna (1), Janny József (27), Jungwirth Simon (1), Langer János (2), Óvári Varga Dániel (1), Perényi Béla (7), Plenczer Jakab (13), Rainiss Ferencz (1), Rainiss Mátyás (1), Schmidt Antal (1), Schultz Ferencz (1), Sebő Imre (3), Sváb Kálmán (1), Takács Ferencz (3), Tóth József (1), Varga, Szepessy Géza, Sziklay P. Gyula, Tillmann és sok mások, kiket felsorolni csak a tér szűke nem enged meg, mert Fehérmegyében sok a buzgó tanító! A zárjel közé tett számok azt jelentik, hogy lány cikket írt, vagy hány felolvasást tartott a nevezettek közül mindegyik. G. életírója feltette magában, hogy majd egyszer elmegy a fehérvári tanítók gyűlésére, hadd ismerje meg a törekvő tanítók jeleseit színről színre, mint ismeri jó hírűkből! Legyen ezen szép összeműködés a tanügynek áldására! Még csak azt kell a helyütt felemlíteni, hogy G. Fehérmegye földrajzának megírására 3 arany pályázati díjzt tűzött ki.

VIII. Buzdít, serkent G. ezenkívül születés és tanulót egyaránt. Huszonöt éves tanítói jubilauma alkalmával 100 forintot tett le „Göbel-alapítvány“ címen oly célból, hogy annak 6⁰/₁₀-os kamatait a székesfehérvár-belvárosi fiúiskola 4. osztályának oly német ajkú tanulója nyerje, ki a magyar nyelv tanulásában legsikeresebben haladt előre. Midőn az isztiméri község a hatvanas években az uraságtól több ezer hold földet vett meg örök áron, minek következménye anyagi szép gyarapodás volt: G. oda birta és vezette a módosabb gazdákat, hogy jó tehetségekkel megáldott gyermekeiket iskoláztatták; ez most ott már uzussá vált; így azután szellemi tekintetben is kell, hogy gyarapodjék a község. Az olvasás vágyát a népben fölkelte s nem egy paraszt használja fel már most Isztiméren szabad idejét szellemi táplálék élvezetére. Midőn 1871. évi december 21-én G.-t Székesfehérvárra főtanítóul választották meg, ő annak emlékére, hogy apja és öregapja vele együtt Isztiméren folyamatosan egymásutánban száz esztendeig tanítóskodtak, „Göbel-alapítvány“ címe alatt 100 frtot tett le oly célból, hogy ennek kamatai jóviseletű szorgalmas tanulók jutalmaztatására fordíttassanak.

IX. Önálló műve kettő van: „A nevelésről a népiskolában“ és „Az iskolai és népkönyvtárak.“ Irodalmi működése paedagogiai értekezések, leírások, vezércikkek s más közleményekben nyilvánult leginkább, és a székesfehérvári kiállítás alkalmával megjelent „Vázlatos kimutatás“, mely a székesfehérvári községi népiskolai tanítók tanirodalmi működéséről tesz jelentést, G.-tól körülbelül száz különféle paedagogiai tanulmány címét közli. Szeret és törekszik produkálni jót; de még jobban szeret apostolkodni pályatársai között oly irodalmi termékek terjesztésével, melyek meggyőződése szerint pártolásra, terjesztésre méltók. Itt ő nem ismer nyugalmat, és fáradozásait — miután önzetlenségét, lelkesültségét a jóért ismerik — rendszeren siker koronázza. Körülbelül 10 év óta a szaklapokban elhallgatott, e helyett a vidéki társadalmi sajtó szolgálatába szegődött, mert szükségesnek találja, hogy a tanügyet érintő cikkek által a szülék és a hatóság figyelmét az isko-

lák iránt időről időre felmelegítsük. Irói álnevei ezek: Bakonyszéli, Székesfehérvári, Gamma, Adányi, Gajavölgyi, Erdei, Igazságszerető stb. E nevekkel a tanügyi szaklapokban gyakran találkozott az olvasó. Cikkei régebben a Tanodai Lapok-ban, azután a Néptanítók közlönye, majd Népnevelők lapja, Néptanítók lapja, Autonomia, Heti Posta, Székesfehérvár, Székesfehérvár és Vidéke és iskolai „Értesítők“-ben jelent meg.

X. Mint családapa és polgár G.-t egyszerűség jellemzi: a polgár ott, hol emberbaráti célok pártolásáról és jobb sorsra érdemes ügyek előmozdításáról van szó, magát nem szokta elzárni soha. A székesfehérvári kórház alaptökéjéhez 100, a színház építési alapjához pedig 150 frttal járult, s alig van Székesfehérvárott közmívelődési vagy jótékonyági egyesület, melynek ő vagy neje tagjai ne lennének. G. 1860-ben nősült meg. Neje Krencz Katalin, egy székesfehérvári köztisztviselőben álló polgárnak szelíd és műveltlelkű sarja. Boldog frigyüket az ég 7 gyermekkel áldotta meg, kik közül egy fiú és négy leány él; ezeknek egyszerűségben való neveltetése és oktatása G. legfőbb gondjai közé tartozik, és itt az apa sem költséget, sem áldozatot nem kímél.

XI. Társadalmi kitüntetések is jutottak G.-nek osztályrészül. Társaik őt az iskolaszékbe a tanítótanárság képviselőjének, s a fehérvármegyei tantestületben már három ízben elnökné választták. — A székesfehérvári kiállítás előkészítő és végrehajtó bizottsága G.-t 1879-ben a tanügyi osztály tagjául és alelnökeül hívta meg. — A kormány, a közigazgatási bizottság elismerő okmányokkal tüntették ki. Isztimér mezővárosa, meghazudtolván a közmondást, hogy senki sem próféta a maga hazájában, G.-t megválasztotta a vármegyéhez bizottsági tagul.

XII. Nemzetgazdasági tekintetben G. úgy hajlamainál, mint meggyőződésénél fogva hasznos szolgálatokat tett már tanügyünknek. Legnagyobb szenvedélye szabad óráiban a gyümölcsfák termelése és a szőlőművelés. Ezek foglalkoztatják őt családján és iskoláján kívül szóval, írásban és tettel. Udvara a legnemesebb gyümölcs- és szőlőfajokkal van kiültetve, kertjét valóságos kis paradicsomnak mondják, a kik látják. A széles alapon felkarolt, gyümölcsfa-termelést G. közigazdasági szempontból oly előnyös dolognak tartja, hogy — mint az életíró már e cikk bevezetésében érinté — sok más nemzetgazdászsal vallja, miszerint „az ez úton elérendő jövedelem milliókat eredményezhetne az innen-onnan tönkre jutással fenyegetett magyar nemzetnek“. — A gyümölcsfa-termelést azért G. főleg az iskolák útján kívánja felkaroltatni, és életírójával együtt azt hiszi, hogy a néptanítóra e téren hálás szerep várakozik. — G. az 1856-ik évben Isztiméren kihasított faiskola berendezését a legnagyobb kedvvel üzte, a fák nemesítésének gyakorlati oktatásában fáradhatlan volt, mag- és csemeteiskoláját mindig maga kezelte. E téren elért sikereért a kormány őt a hatvanas években 50 frtnyi jutalomban részesítette. A népet így nemcsak az okszerű gazdasági elvekkel gyakorlatilag ismertette meg, hanem megkedveltetvén az olvasást is, oda vitte a dolgot, hogy igen sokan gazdasági lapokat járatnak és olvasnak. És ha G. fáradhatlan munkásságának ellenére eddig távol állt is a tulajdonképeni nemzetgazdászattól mint gyakorlati tantárgynak meghonosításától: egyet mégis neki köszönhetünk, azt, hogy megjellelte az irányt, melyen haladnunk kellene.

Egykor máskor a sors csapásai G.-nek is elhomályosítják eget; néha megesisik, hogy az ő szívének is kijut a keserűségből. Ilyenkor családján és kertjén kívül az iskolában feledi bajait, itt vigasztalódik bánatai felett. **Miért?** Azért, mert az iskola az ártatlan és boldog lelkek gyűlhelye, a hol az élet bajai szerepet nem játszanak, a gyermeksereg gyermekded-gondtalan kedélyvilága nem tűri el a társadalomban fennálló intézményeket; de az iskolával egybekötött kert élvezet nyújt, nemesíti a kedélyt, józan, erkölcsös életre szoktat, egyszóval: a kedélyvilágot nemesítve emeli a nemzeti jólétet.

Tegye azért minden tanító gondolkozása tárgyává az iskolai kertek ügyét és a nemzetgazdászattannak, mint iskolai tantárgynak kérdését!

Rill József.

Paedagogiai történelmünk multjából.

E lapok ugyan első sorban arra vannak hivatva, hogy hű képét adják annak, mi hazánkban, nálunk magyaroknál, a paedagogia mezején a jelenben történik, — de azért, azt vélem, hogy nem zárhatják ki körükből egészen azon törekvések eredményének közlését sem, melyeknek céljuk annak feltüntetésében áll, a mi a nevelésügyre nézve nemzetünk körében a multban történt.

Szemlét tartani a jelen eseményei fölött igen hasznos és üdvös dolog; de éppen ily hasznos és szükséges foglalkozás a multnak tanulmányozása is. „Csak a gyermeknek nincs történelme!“ — mondja egy nagy elme, és helyesen következteti ebből, hogy az, ki a multat nem ismeri, gyermek marad egész életén át. Nekünk néptanítóknak, kik arra vagyunk hivatva, hogy az ifjú nemzedéket neveljük, a népet gyermeki állapotából kiemeljük, nagy szükségünk van a történelem ismeretére. Nekünk népnevelőknek, ha öntudatosan akarjuk szolgálni a népnevelés ügyét, tudnunk kell, hogy mily úton haladtak elődeink, mivel csak ez esetben leszünk képesek azon iránynak és eszközöknek megválasztására, a melyekkel a cél megközelíthető. A ki nevelésügyünk multjának lapjain nem olvasott, sokszor jöhet oly helyzetbe, hogy oly dolgokat tart újakknak, helyeseknek, miket már évtizedek előtt kipróbáltak, vagy mint hasznavhetleneket elvetettek. — Ha nem foglalkozunk saját nemzetünk körében végbement nevelésügyi mozzanatokkal, s azon eszmékkal, melyeket nagy elméink ezen ügyre nézve megpendítettek, és mindig csak a külföldi művekből merítjük a népnevelésügyre vonatkozó nézeteinket, ismereteinket, úgy előbb utóbb beáll azon állapot, hogy mi, néptanítók, magunk forgatjuk ki nemzetünket természetadta nemes jellegéből, s nemzetellenes irányokat követve, megsemmisítjük népünkben azt, a mi benne magyar, s korcsosá teszszük és megsemmisítjük azt, nevelésünk által. És hogy ez megtörténhetnék, a következőkből eléggé kitűnik.

Nem szakasztott mássa az egyik nemzet a másiknak; nem olyan a magyar, mint a francia, nem olyan a német, mint az olasz. — Más a magyar ember természete és más az angolé. Másként kell tehát bánni az egyikkel és másként a másikkal. Hogy mi módon kell bánni a német gyermekkel, a német állam leendő polgárával, hogy belőle derék tagja váljék a német nemzetnek: azt csak azon nevelő, azon bölcs mondhatja meg, a ki ismeri a német nemzet természetét, a német ember jelle-

mét, a német nemzet célját. Ily bölcs nevelő csak a németek közt akadhat. De bármily bölcs legyen is a német paedagogus, azt tőle még sem várhatja sem a francia, sem az olasz, sem a magyar, hogy ő állapítsa meg, és pedig helyesen, a magyar népnek, az olasz népnek, a francia népnek nevelési rendszerét. Nem árt, sőt ellenkezőleg használhat, a francia, a magyar, az olasz paedagogusnak, ha ismeri a német nemzet paedagogusainak nézeteit, mert okulhat azokból; de veszedelem származnék abból a nem német nemzetekre, ha a nevelés körül, mindent német kaptafára formálnának. Elengedhetlen teendője minden egyes államot alkotni akaró nemzetnek, hogy saját népének nevelés ügyéről saját maga gondolkozzék és gondoskodjék — e teendőt másra bízni egy nemzetnek sem lehet, s a mely nemzet ezt mégis megteszi, az keservesen fog érte meglakolni. Ezért is üdvösnek nevezhető a „Paed. Szemlé“-nek azon törekvése, hogy magyar tanférfiakkal, ezek munkásságának ecsetlésével foglalkozik minden füzetében, kijelölván azon irányt, melyet a magyar nemzeti tanügy megvalósításában követni kell. — A rómaiak a görögökre bízta a nevelésügy rendezését, a görögök gondoskodtak is a római birodalom nevelésügyének szervezéséről, úgy a hogy jónak látták, s mi lett a vége? A mi a görög nemzetet nagygyá tevő, az korcsosította el Róma népét, és „Róma ledőlt s rabigába görbödött“.

Lapozunk tehát saját nemzetünk paedagogiai történelmének lapjain minél gyakrabban, kutatgassuk szorgalmasan azon jelesbjeinknek műveit, kik nemzetünket ismerték, magasabb műveltséggel bírván, nemcsak azon célnak megjelölésében, hogy milyenné kell a magyarnak a nevelés által lennie, hanem azon utak és módok kiválasztásában is, melyek sikerhez vezethetnek — alkalmas vezetőink lehetnek.

Ne merítsük nevelési és oktatási kérdéseink megvilágosítása alkalmával, csupán a külföldiek műveiből az irányra és eszközökre vonatkozó nézeteket. Ha meghallgatjuk is az idegen nemzetbeli paedagogusok bölcsességét, ne alkalmazzuk azok utasításait szolgálilag, vakon, hanem vizsgáljuk meg azokat minden oldalról, vessük össze azzal, mit magyar nagy elménk az illető kérdésre nézve mondottak, és csak akkor alkalmazzuk a paedagogia minden egyes igazságát, ha megtisztítottuk azt mindattól, a mi benne nem lényeges, a mit hozzá az idegen paedagogus saját nemzeti jellegéből, saját nemzeti céljainak elérése céljából hozzátenni jónak vélt, és ha már hozzáadtuk mi is azt, a mit nemzeti jellegünk megkövetel, a mi alkalmassá teszi arra, hogy a nemzeti nevelés követelményeinek megfeleljen. — Csakis azon körülmény eszközölhette eddigelé is a mi népnevelésügyünk körében elharapódzó azon halfogásokat, melyek ellen a nemzeti irány megmentése, a nemzeti jellegnek megőrzése szempontjából ki kell kelniünk, mely a magyar nevelők, magyar szakférfiaknak s a magyar jelesb elméknek figyelembe nem vételében, saját paedagogiai történelmünk megvetésében nyilatkozott.

Míg tanítóképző intézeteink a magyarországi néptanítók egyetemes gyűlésének sürgetése következtében a paedagogia történetének tüzetesebb előadását meg nem kezdték, míg kiválóbb szakférfiaink, minők: Beély Fidél, Szilassy, Kiss Áron, Gruber József, Fraknoi, Szigethy, Mészáros stb. nem mutatták ki, hogy a magyar paedagogusok is megérdemlik a tanulmányoztatást, — addig majdnem mindenki azon hiszemben volt nálunk, hogy csak a külföldnek vannak és voltak a nevelésügy terén

beszámítás alá eshető szakférffiai, hogy nem is módszer, mit német elme nem készít, nem is neveléstan, mit magyar írhatott, nem is gyermeknek való, mit nem németből fordítottak. *) Ezért van az, hogy olvasó-, magyar olvasókönyveink tartalmának nagyobb része német olvasmányoknak fordításából áll; ezért van az, hogy tankönyveink majdnem kizárólagosan német művek átdolgozásából vagy fordításából állanak; ezért van az, hogy népiskoláinkban azt tartjuk még most is a legkülönb embernek, a ki a német oktatási módszereket a leghívebben utánozza. Nem is törődtek a mi olvasókönyv-íróink azzal, hogy mit vehetnének fel a gyermekek számára írt könyvekbe a jelesebb magyar írók műveiből; könyveink és helyesebbnek találták a német olvasmányok lefordítását, mint Jókainak, Vas Gerebennek, Lázárnak, Petényinek stb. oly célból való tanulmányozását, hogy azokból oly részleteket szemeljenek ki és dolgozzanak fel a szükséghez képest, a melyek gyermekekre nézve is érdekesek s oktatási szempontból értékesíthetők. Még a népmeséket is Grimmől szedték össze a mi magyar ifjúságunk számára! — Anyanyira mentünk a német paedagogusok szolgálai követésében, hogy még saját anyanyelvünket is az ő általuk készített olvasmányok fordításain akartuk növedéinkkel elsajátíttatni. Nem is tartjuk tán már tökéleteseknek Gyulai Pál eredeti gyermekverseit, — mivel nem szólnak szentimentális hangon émelgős kanárimadárhistóriákról!? — Íme ez a következő német nyelvű tanulmányozzuk, s nem törődünk azzal, a mit magyar elmék e téren létre hoztak. — E bajon segítenünk kell! Helyes útra kell terelelnünk nevelésügyünket, meg kell válnunk azon mindent a külföldtől váró, mindenben a németet vakon követő iránytól, meg kell kezdenünk a saját lábunkon való járást e téren is, s hogy ezt megtehessek, meg kell ismerkednünk azzal, a mit jelesbjeink a nevelésügyről írtak, mondtak. Önállólag kell a nemzet nevelőinek, legnagyobb elméinknek a magyar nemzetre, annak életcéljára vonatkozó nézeteket vizsgálgatnunk, össze kell gyűjtenünk mindazt, mit önálló gondolkozású férfaink, tudósaink a népnevelést illetőleg, a legrégebb időtől fogva maig kinyilatkoztattak, szóval, meg kell kísértelnünk a paedagogia azon alkalmazásmódjának kifejtését, mely nemzeti céljainknak megfelel.

Mindegyikünknek hozzá kell ezen célhoz járulnia. Az egyiknek az által, hogy küldje be az országos tanszermuzeum igazgatóságához, vagy a „Paed. Szemle“ szerkesztőségéhez, a mi régi taneszközt fölfedez, a mi régi tankönyvre, tantervre rábukkanik, hogy ezen országos gyűjteményünk minél bővebben nyújthassa az anyagot; a másikkal az által, hogy tanulmányozgassa Széchenyinek, Eötvösnek, Faludinak, Szontagnak, Petényinek stb. műveit, s szedegesse ki azokból mintazt, a mi a magyar nemzet nevelés-

*) A fennebiek kapcsán, e helyütt kiegészítésképen, hangsúlyoznunk kell, hogy cikkirő korántsem akarja az embernevelés elveivel, az emberiségi paedagogia tudományával ellentétbe állítani a magyar nemzeti nevelést. A magyar nemzeti tanügy elveit. Mert, a mit a morva Comenius, az angol Locke, a francia Rousseau, a svajci Pestalozzi, a német Fröbel az emberiség paedagógiájának elveitül felállítottak: az közös tulajdona lett minden nemzetnek. Ezen a lapon kell továbbfejleszteni a nemzeti tanügyet is. Ezért kell vizsgáldásunk tárgyává tenni mindent, a mit jobbaink a nemzeti nevelés terén produkáltak. És e téren sok a teendő! Itt vállvetve munkálkodni minden tanítónak hazafias, szent kötelessége.

ügyének emelése céljából értékkel bírhat; a harmadik tegye tanulmánya tárgyává a közmordásokat, s állítsa össze azokból a nép paedagogiáját; az ötödik kutassa irodalmunkat s keresse fel rég elfeledett nevelési műveinket, stb. Így majd lassan ugyan, de mégis el fogunk jutni azon célhoz, melyet kitűztünk, a midőn a nemzeti nevelés elméletének megalkotását hangoztattuk.

Legközelebb, mert ezúttal a hely szűke nem engedi meg, két oly értékes magyar paedagogiai történetünkhöz tartozó adattal óhajtom e becses közlőny olvasóit meglepni, a melyek mindegyike arról tesz tanúságot, hogy már évtizedekkel ezelőtt voltak a magyar nemzet körében oly kitűnő paedagogusok, kiknek gondolkozásmódját tanulmányozni ép oly méltó volna, mint akármelyik külföldi nagyságét, márcsak azért is, mivel magyarok s mivel a mi népünket a mi nemzetünket ismerték, s a bölcsészet tiszta igazságait a mi viszonyainkhoz alkalmazták. Az egyik adat Fejes János kitűnő paedagogusunk műve, egy múlt századból származó „Iskolai nevelés-oktatási rendszer“, melynek közlését azért is szükségesnek tartom, hogy lássák mai kartársaink, hogy minő nézettel bírtak ezelőtt száz évvel tót vidéki néptanítóink a népiskolaügyről s a nemzeti nevelésről. A másik adat néhány erdélyi magnásnak e század elején írt neveléstani értekezése, melyből kiviláglik, hogy mily fontosnak tartották főuraink a nevelésügyet ezelőtt évtizedekkel, s miként iparkodtak paedagogiai irodalmunk emelése által nemzetünk jólétét előmozdítani.

Péterfy Sándor.

Előlegezés a tanításban.

A tanításban előlegezünk, midőn a később tárgyalandókból már előre fölhasználunk, a l k a l m a z u n k egyetmást. Például: az iskolai élet első napjaiban a gyermeknek megmondjuk: hány óraker jön iskolába; jöllehet a megfelelő számfogalmak tisztázása tanításunknak későbbi tárgya marad. Egy földrajzi leckében, ha valamely helységet, országot ismertetünk, a határos helységeket, országokat stb. megemlítjük; jöllehet csak később fogja azokat is megismerni a tanítvány stb. stb. Így látjuk, hogy az „előlegezés“ egy a gyakorlatban levő tanítási eljárások közül. Ez külső tény.

A tanítványok életkörülményeinek befolyása tanításunkat sokszor módosítja. Ha első osztályban, a háziállatok ismertetésénél arról van szó, hogy a kácsa szeret úszkálni a vízben, a t ó b a n, megtörténik, hogy a mely gyermeknek otthon talán gyakran mondanak meséket, — meg fogja említeni, fantáziájának sajátosságai szerint, hogy „a tengerben is lehet úszni“; a másik esetleg hozzászól, hogy „ott halak úsznak“ stb. De van a ki megkérdi — „micsoda az a tenger?“ — „hol van az? — „milyen az?“ — „mi az a hal?“ — mert ő még ezekről esetleg nem hallott. És a tanításnak e helyen nem volna ugyan tárgya; de lélektani okokból sem akarván felelet nélkül hagyni a kérdezést — megbeszéljük mindezeket; mert, ha tiszta ismeretet nem nyújtunk is: a legkisebb hatásban, mit a gyermek valamely dologra nézve befogad, már a későbbieknek alapja van egyenetve. S ebben rejlik az illetén „előlegezés“ nek főszükségessége és fontossága is.

Általában, midőn a gyermek szemlél s gondolkodik, észjárása sze-

rént sejt valamit s kérdez; de a dolog olyan, hogy a tananyag körén kívül esik, bővebb ismertetése lehetetlen; azonban a rövid hozzászólás hasznosnak látszik, sőt az ismeretes lélektani okok mintegy követelik is; — válaszolunk, s ez már „előlegezés“.

Másrésről magára a tanításra nézve is általánosnak mondható az az állapot, hogy a nyújtott ismeret egyes részleteit azonnal nem fogják föl teljesen a tanítványok, tehát mintegy, — előre léptünk, számítva az utólagos megerősödhetésre ismétlések-, bővebb tájékozásra segítő újabb tárgyalások- és az idő befolyása által. Úgyanynyira, hogy csaknem minden mozdulat tanításunkban szintén nyújt bizonyos előlegezést. De ennek jogosultságát itt is, — nem csak a szükség igazolja.

Az erre vonatkozó lélektani igazságot szépen fejezi ki Greguss Gyula, midőn „Értekezéseiben“ ezeket mondja: „Az a követelés, hogy a tanuló, a mit hall és tanul, mind meg is értse, hogy a második lépést ne tegye, mielőtt az elsőt nem tudja alaposan, teljes szigorral meg nem állhat. Bármily okos, szép rendben kapcsolódjanak is egymáshoz a tudományban a tételek, minthogy a kapcsolat nem csupán lineáris, hanem többoldalú, valamely tételnek igazvoltát, jelentőségét, úgy szólván hatáskörét csak akkor foghatjuk fel teljesen, ha már a vele kapcsolatos tételeket is ismerjük.“

És csakugyan, a tapasztalás a legegyszerűbb hatások dolgában is így mutatja a viszonyt. Ha a kutya ismertetésénél megemlítjük, hogy a kutya „emlős állat“, jöllehet ez az első példa, s jöllehet az inductió törvényei megkívánják, hogy az elemeknek egész csoportja legyen már rendelkezésünkre, midőn a fogalmat megalakítjuk: — ekkor a fentebb jelzett lélektani okok támogatása mellett előlegezünk. Ez által az ismeret a későbbiekben folytonosan alkalmaztatván, csak erősödik.

Az eddigiekből anynyit megállapíthatunk, hogy az „előlegezés“ tanításunkban határozatlan körű; de szükséges, sőt kikerülhetetlen, s hasznos eljárás. De már itt szinte érezhető, hogy ezen „előlegezés“ bizonyos tapintatosságot igényel. Más szóval, bizonyos irányelvekre van szükségünk, melyek e tekintetben munkánkat szabályozzák. Az általános pädagogiai elvek természetesen „irányadók“ itt is; de valamint pl. a „fegyelmzés“ külön eseteire közvetlen vonatkozású törvények szükségese-
sek, úgy az „előlegezés“-re nézve is — mint a melynek egészen külön-
álló, sajátos jelleme van a tanítási eljárások között — nagyon fontos, hogy itt is speciális, egyenes vonatkozású elvek, törvények alkalmaztas-
sanak, illetőleg álljanak rendelkezésre. Ilyeneknek megállapítása pedig
a neveléstanítás tényezőinek épen speciális viszonyából meríthető. Meg-
kell tehát figyelni a tanítvány természetének, lelki életének és a tan-
anyag-közlés törvényszerűségeinek viszonyát — közvetlen az előlegezés
eseteivel összefüggésben. Ez lehet a fő irányelv.

Az eddigiekben is, épen e viszony vizsgálásából merítettük megál-
lapodásainkat. Nevezetesen, hogy az „előlegezés“ a tanításban létező,
szükséges, s hogy lényegében véve hasznos eljárás. De midőn a fő irány-
elv érvényesítéséből e tények világosak, egyuttal érezhető is, hogy az al-
kalmazásban bizonyos szabályra van szükségünk, mely az egyes ese-
tekre nézve mérték legyen. Például: „Dicső az égnek temploma. A
szélvész benne orgona. Hegyek, völgyek felelnek rája. És magasza-
talnak ég királya“ stb. Az ismeretes ABC szól így. No már most,

kérdem van-e ezen, különben igen szép idézetben, ama szélvész es oronahangoknak a 6 éves gyermek értelmi fejlettségéhez, érzelmeihez, kedélye világához — csak némi rokonságuk is —? . . . Már pedig, bármely új benyomásnak, tehát bármely előlegezésnek is fejlesztő hatása a gyermekre nézve csak akkor lehet, ha megvan a kapocs, mely értelme körében, kedélye világában rokon húrokat érinthet.

Es az öntudatos paedagógiának minden távoli célokért is első, közvetlen követelése: hogy — a gyermek erői fejlesztessenek. Ám nyújtunk tehát előlegezésül, akár categoriákat is — pl. erkölcsi törvényeket, életszabályokat stb. — csak ezen követelésnek elég tétessék, hogy ugyanis — a „kapocs“ meglegyen. S ezen követeléssel szemben az „előlegezés“ mértékét, az egyes esetekre nézve, — a menyinyiben a gyermeki lélek fejlesztéséről van szó — kétségtelenül lélektani törvények alapján szabhatjuk meg.

Első sorban tehát az a föladat, hogy kijelöljük az általános törvények közül az „előlegezés“ tényeivel összefüggő, tehát ennek szabályozására fölhasználható tételeket.

Ezen föladathoz képest a lélektannak következő törvényeivel találkozunk: I. Lélektani törvény: Csak rokon képzetek társulhatnak. Ebből előlegezési szabály ez: Midőn előlegezünk, szükséges, hogy a gyermek szemlélete köréből legyen anyag a — hasonlításra. II. Lélektani törvény: A lélek fölfogó ereje függ a már befogadott hatások, képzetek, fogalmak menyyniségétől és minőségétől. Ebből előlegezési szabály ez: Midőn előlegezünk, figyelni kell a gyermek fejlettségére, életkörülményeire, a helyi viszonyokra. Ha ezen két szabály föltételeivel érintkezésbe nem hozható az ismeret-anyag, akkor az „előlegezés“ csak meddő lehet, tehát kerülendő.

Az általánosságban e jelzett szabályokon kívül a paedagogia mindenmü igényeinek egész sora vonatkozhatnék még ide természetes, a menyinyiben az „előlegezés“ is a paedagogia céljainak szolgál; de a mérték-tartás szabályozására ezen két tétel is magában foglalja a dolog lényegének föbb irányait. A gyakorlatban tehát ezeknek érvényesítése a föladat. Megállapodásunk ehhez képest im ez: Az előlegezés mértékét lélektani törvények szabják meg.

Hogy az iskolai tananyag egész terjedelmében, ki legyen mutatva, t. i. mely részletek azok, hol az előlegezésnek helye van, vagy esetleg, a hol kikerülhetetlen, és így lépésről-lépésre az előlegezésnek mértéke is meghatározathassék, a megfelelő szabályok alkalmazásával, ez új föladat, és bizonyára igen fontos föladat. De jól meggondolva a dolgot, e föladat tulajdonképen nem más, mint az, hogy a tanítás elméleti segédeszközeinek szerkesztésénél ezen előlegezési szabályokat is tekintetbe véve járjunk el; tehát összeesik a tanterv-készítés, a tankönyv-írás és különösen az olvasókönyv-szerkesztés munkájával. És itt mai viszonyaink között sok a tenni való!

A tanterv, illetőleg a tananyag részletes beosztása mellett, vagy akár ezekbe beolvastva nagy szükségünk volna egy tájékoztató vezérfonalra, mely a szóban levő „előlegezés“ gyakorlatát szabályozná. És ez abból állhatna, hogy az egyes, fölmerülhető esetekben a megfelelő szabályok érvényesítése útján jeleznők a mértékét; mert jóllehet, a ta-

pintat vezeti is a gyakorlat emberét, így, öntudatos biztosíték jutna minden esetre nézve kezünkhez.

A tankönyvek, ha talán általában túl vannak is már azon állásponton, hogy első lépésük mindjárt a lehető legnagyobb s egyáltalán még nem engedhető — „előlegezés“ volna; s az inductiót legalább forma szerént a legtöbben csak alkalmaznák már; de bizony a részletekben a definitiók előre bocsjátása még mindig kísért. Ám legyen ez is, csak az „előlegezés“ mértékeire vonatkozó szabályoknak megfeleljenek. Így érintik a tankönyvírás munkáját is a fejtegetett eljárás igényei.

Az olvasókönyvekben, hol külsőleg össze nem függő anyagot nyújtunk, már az „előlegezés“ dolgaival „föbenjáró“ visszaélésekre nyílik alkalom. És szó, a mi szó, ezt az alkalmat ugyancsak föl is „használnják“. Még a legalsóbb fokon az első iskolai évben talán tekintettel a gyermekhez való leereszkedés nehézségeire, inkább megengedhetők az „előlegezés“ szabályait egyben-másban sértő olvasmányok; mert ezek különben is mint mondani szokás, főleg mechanicus célokra szolgálnak itt. De már a többi osztályokban, a „mérték“-nek túlhágása — valóságos hiba, mely az olvasókönyv célját illusoriussá teszi.

Az olvasókönyv jól felfogott céljaihoz képest lényeges dolog az „előlegezés“ lélektani szabályainak figyelembe vétele; sőt megállapítható itt, miszerént: a tankönyvek szerkesztésében az „előlegezés“, lélektani törvényeinek érvényesítése — életbevágó föladat.

Ezek után a következőkbe foglalom össze elmékedésem eredményét: 1. Tanításunkban előlegezni szükséges ugyan, hasznos is; de a túlhajtások károsak. Ez a külső tény. 2. Az előlegezés alkalmazásának köre határozatlan; de mégis két fő irányt különböztethetünk meg. Egyik a tanítás alanyából — a gyermek természetéből indul ki; másik az ismeret-anyag közlésének módjaival függ össze. Mindkét irányban az egyes esetek fejezik ki az előlegezés szükségességét, hasznát. Ez a dolog természetének a benső lényege. 3. A „mérték“ megszabása a tanítás gyakorlatának egyik lényeges alapja, sikerének egyik biztosítéka.

Ezzel a fölvett témáról saját, egyéni álláspontom, nézeteim vázolását — bevégeztem. De épen ekkor érzem leginkább, mennyire kívánatos, hogy a tárgyhoz minél többen hozzászóljanak még.

Érzem ugyanis, hogy a dolog tisztázása fontos életkérdés a tanításra nézve; érzem, hogy, a mit én elmondtam, csak egy csepp a kimerítendő terjedelmes és mélyeséges tengerből. Ha lesznek, kik érdemesnek találják, az én cseppemet szaporítani, — borítsanak bár el — céloamat elértem.

Révész Béla.

„A tanító mint az agy gyakorlója.“

Az összes szellemi erők működésének központja az agy. A külvilágból kapott benyomásokat az idegek felfogván, ezek az agyban jönek tudatra. Valamint az agyból kapják az idegek mindazon parancsokat, melyeket az akarat segítségével végrehajtanak. Már csak ennyiből is kitűnik, mily fontos feladata van a szerves egészben az agynak. Elismert tény, hogy az embernek szellemi magassága az állatok felett az agytól függ; sőt az agynak tökéletesebb fejlődése helyez embert ember fölé. Azonban arra, hogy az agy tökéletesen fejlődhessék, jó közvetítőkre

van szükség, melyek a külvilágot az agygyal összeköttetésbe hozzák; ezen közvetítők az érzékek. Vegyünk pl. egy siketnémát vagy vakon születettet; mi sem hiányzik ezeknek agyépségükön, és mégis vajmi nehéz őket világos, tiszta képzetekre juttatni és a szellemi képzettség magasabb fokára emelni. Találón mondja erre vonatkozólag Bock: „Érzékeink kapuján átszáll testünkbe a szellem“. Fontos teendője tehát a tanítónak a szellemi képzésnél az érzékekre való felügyelet és azoknak tökéletesítése.

Valamint az idegek, úgy az agy munkásságát is kétféleképpen oszt-hatjuk, u. m. beható munkásságra, mely az érzékekre hatott külbenyomásokot fogadja fel, és ezen külbenyomások feldolgozása által fogalmakat, képzeteket alkot, ezekből ítéleteket és következtetéseket szerkeszt; és másodszor kiható munkásságra, mely az akaratban nyilvánul. Az agy ezen munkássága gyakorlás által lesz tökéletes. Az agynak legjobb gyakorló helye az iskola. Itt fejtik ki, erősítik és tökéletesítik a gyermek szellemi képességét vagy agyának munkásságát. Az agy gyakorlásánál épen azon törvényeket kell szem előtt tartani, melyeket a testgyakorló követ, t. i. a gyermek erejéhez mérten a lélek minden képességét összhangzón kell fejleszteni. Főfeladat minden esetre, hogy a külbenyomásokat, melyek az érzékek által jutnak az agyhoz, helyes úton és módon fordítsuk a képzetek alkotására; tanítsuk meg a gyermeket a fogalmak egybevetése által ítéletet hozni és ítéletekből következtetéseket vonni. Megtanítván őket így gondolkozni, fejleszszük ennek nyomán a kedélyt és akaratot.

Az iskolába lépő gyermeknek szellemi tehetségei már fel vannak ébredve, az iskola tehát korántsem kezdője, hanem folytatója a szellemi képzésnek. Mert ha a házi nevelés csak némileg is kedvező volt, a gyermek hat éves koráig sokat tanult, és „nem pusztá érzékeket, hanem gazdag lelket hoz az iskolába, mert szelleme már felébredt, és nem csak a külvilág, hanem belvilága is kitért előtte.“ (Dittes.) A gyermek már bír fogalmakkal, ismer sok anyagot, azok részeit, tulajdonait. A gyermek már képes gondolatait másokkal közölni, és másoktól megérteni mindazt, mi szellemi látóköréhez tartozik. A tanítónak első teendője tehát a gyermek egyéniségét kiismerni, és ez könnyű (?) dolog, mert a gyermeknek egész lényén visszatükröződik nemcsak lelke, hanem az addig nyert neveltetése is. Ezek után a gyermek birtokában lévő fogalmak tisztázása és rendezéséhez fog a tanító, és pedig a szemléltető oktatás által.

A szemléltető oktatás tárja fel a gyermek előtt a világot. Ez által jó tisztába mindazzal, a mit eddig látott és hallott. Új fogalmak birtokába jut, ez által gyakorolja felfogó, de egyszersmind megtartó tehetségét vagy emléjét is. A tárgyak összehasonlítása által tanul meg a gyermek itélni, és midőn a kifejtő kérdések segítségével a gyermek lelkében már meglevő fogalmak alapján egy új fogalomra juttatjuk őt, itt már a lélek nem csak behatólag működik és ítél, hanem következtet is. A szemléltető tanítás tehát a legtermészetesebb és a gyermeki léleknek kezdetben leginkább megfelelő eszköze az agy gyakorlásának. De valamint a jó testgyakorló nem mindig egy eszközt használ, sőt ugyanazon eszközt is különféle módon alkalmazza, úgy a szellem gyakorlója is keresse a változatosságot. Ezt legcélszerűbben elérni a tantárgyak helyes beosztása, egymásutánja és a jó tanmódszer által.

Hatalmas eszköz az agy gyakorlásánál a számtan is, különösen a fejbéli. Ez által a gyermek figyelemre és rendszeres, következetes gondolkozásra szokik, sok, nagyon sok erkölcsi haszna is van, mert az igazság érzetét neveli, és kényszeríti a gyermeket saját fáradozásának gyümölcsét feláldozni, és meghajolni az igazság és való előtt. A vallásoktatás dús anyagot szolgáltat a kedély képzése mellett egyszersmind az értelem és képzelem fejlesztésére is, nem kevésbé a történelem, mely azon felül az emléket is gyakorolja.

Így a többi tantárgy is, egyik ezt, másik más tehetséget foglalkoztat.

Jegyezzük meg azonban, hogy valamint a jó testgyakorló, a menyire lehet, mindig az összes testi erőt fejti, és minden gyakorlat után időt hagy a pihenésre, úgy tegyen az agy gyakorlója is. Minden tantárgy által az összes szellemi erőket fejlesztjük. A felfogó tehetség, emlékezet, képzelem, ítélő és következtető tehetség (vagy értelem) többé vagy kevésbé, egyik, mint a másik, de folyton gyakoroltassék mindenik. A tantárgyakat épen e tekintetből kell kellő egymásutánban rendezni. Ne kövesse pl. a számtant a nyelvtan, mert mind a kettő erőltetett szellemi munkásságot kíván; vagy olvasás után ne tanítsunk közvetlenül írást, mert ezek kevésbé működtetik a szellemet, ezen kívül mind a kettő a szemet veszi igénybe. Továbbá ügyeljünk az alkalmas időválasztásra is. A reggeli órák legalkalmasabbak a nehezebb tantárgyak tanítására, minthogy ekkor a szellem üdőbb, ruganyosabb és kevésbé szórakozott. Helytelen volna közvetlen ebéd előtt vagy után szellemileg foglalkoztatni a gyermeket, minthogy ezen esetben lankadtak a testi erők.

Fontos dolog ezeken kívül, hogy minden gyakorlat, vagy jobban mondva, minden tanóra után pihenésre engedjünk időt. Ekkor legcélszerűbb egy negyed órára a friss levegőre menni a gyermekekkel, mert a friss, tiszta levegő nemcsak a testet, hanem a lelket is üdíti. *)

Győr.

Kucelník Vilma, képezdei tanítónő.

Részletek a közoktatásügyi miniszter 8-ik jelentéséből.

A „Paed. Szemle“ 3. füzetében közöltük olvasóinkkal a miniszternek az országgyűléshez intézett jelentéséből az általános áttekintést nyújtó adatokat. Hogy teljes képét adhassuk a jelentés egész tartalmának, kötelességünknek tartjuk a következő részletek közlését is.

I. Kisdedovodák és gyermekkertek kimutatása. Magyarország területén az iskolakötelezettségi időszakot megelőző kor számára volt 238 intézet. Ezek közt 62 községi, 41 róm. kath. 1 h. hitv. 5 ág. ev. hitv., 5 izraelita, 42 társulati, 65 magán és 7 állami alapból fenntartott. — Látogatta ez intézeteket 11.336 fiú, 11.915 leány, összesen 23.251 hat éves koron alúli gyermek. Óvók, óvónők, gyermekkertészek és gyermekkertésznők, alapnevelők 397-en (214 képesített és 183 nem képesített) működtek. A fenntartás összege 198.236 frt. (Ebből 9324 frt állami segély.)

*) A fentebbi cikk sem újat hozni, sem eredetit produkálni nem akar, hanem összeszedegette a pedagógia adatait kerek egészszé és serkent a továbbképzésre. Ez okból szívesen engedünk lért az érdekes tanulmányoknak. Szerk.

II. Az országos tanszermuzeum, melynek alapját két irányban működő buzgó tanférfiak vetették meg az által, hogy a „Népnevelők pesti egylete“ tanszergyűjteményét a kormánynak átengedte, másrészt pedig Gönczy Pál ministeri tanácsos az 1873-iki bécsi világkiállítás alkalmával az ő és új világ tanügyi biztosaival csereviszonyt létesített, — szép és gazdag. Kár, hogy annak leltára a „Jelentés“-ben nem található. Egy év leforgása alatt 5650 egycén látogatta; az 35 könyvvel és 17 tanszakközzel gyarapodott. Az élén álló bizottság öszszesen 15 ülést tartott.

III. A felsőbb leányiskolák külön rovatban vannak kimutatva. A budapesti áll egy előkészítő, I.-A, I.-B, II. A. II.-B, III.-A, III.-B és IV-ik osztályból 282 leánygyermekkel. Az előkészítő osztályban a tanpénz 46 gyermek után 40, a többiekben 242 gyermek után 60 forint. Az iskola bevételei tehát 13520 frtot tesznek. Járja 170 izr., 86 róm. kath., 15 ág. ev., 7 hely. h., 3 unit., 1 gör. kell — A trencsényi előkészítő osztályban 45, az I.-ben 25, a II.-ban 14 leánygyermek tanul. Alkalmazva három hitelemzőn kívül 6 rendes tanár van. A máramaroszigeti I. osztályban 20, a II-ban 16 növendék tanult. (Az 1880/1-iki tanév kezdetén a miniszter Kolozsvárt is szándékozik felsőbb leányiskolát (lyceumot leányok számára) állítani.)

IV. A siketnémák váci országos intézetében 104 növendék: 66 fiú és 38 leány volt. Vallásukra nézve 78 r. k., 3 gör. k., 1 gör. kel., 9 ev. ref., 8 ev. ág., 8 izraelita. Tanulmányait befejezte 7 növendék. Iparüzlettel foglalkozott: 5 betűszedő, 7 könyvkötő, 8 kosárkötő 13 varga, 11 szabó, 1 asztalos, iparos foglalkozásra nem alkalmas 20. — Egy igazgató mellett három rendes és négy segédtanár működik.

V. A vakok intézetében Budapesten az ifjúság létszáma 78 (51 fiú, 27 leány.) Alapítványt élvezett 75, bejáró volt 3. — Női kézimunka eladásra és házi szükségletre készült 395 db. Kosár készült 200 db., nádszék be lett fonva 60 db. Ez intézetben az igazgató mellett két rendes és egy ének- és zenetanár működik.

VI. A balatonfüredi szeretetház állaprajza: 1 igazgató, 3 családitanító, 6 osztályú népiskola, 3 osztályú felső népiskola, 60 növendék, kik közül: 42 magyar, 3 német, 12 tót, 2 román, 1 horvát; róm. kath. 45, gör. kath. 1, h. h. 11, ág. h. 3. A vincellérképző intézetben 8 nyert oktatást, hova a községből jár 20 növendék. A szeretetház fennállása óta 57 növendék nyert kikepeztetést, ezek közül 3 tanító, 6 képezdész, 7 okleveles vincellér, 7 vincellérképezdei növendék, 2 iparossegéd, 20 iparstanonc, 1 kereskedőtanonc, 4 bányász. — 6 meghalt. Bevétel: 10.100 frt 32 kr. Kiadás 9624 frt 97 kr.

VII. A hülyéket nevelő első magyar intézet, mely Frim Jakab tulajdonát képezi, ki 1875-ben a kormány segélyével e nemű iskolákat látogatott Németországon, a hazánkban található 18.551 hülye közül (7970 tanköteles korban van) — öszszesen tizenháromat nevel. Az ellátás díjja 200—600 frtig terjed. Király ő felsége az intézettulajdonost 300 frttal segélyezé. E fontos intézetről a „Jelentés“ nem közöl értesítést.

VIII. Az ipari szakoktatás egy e célra kiadott tanterv által nyert rendezést. Budapesten fel lett állítva az első ipar-középtanola. A kassai gépészeti tanodáról a jelentés részletes kimutatást közöl. — Volt itt 27 tanuló. A tanoda leltári kimutatása 21.121 frt 95 kr. Az

évi kiadások 13.300 frtra rúgnak. — A házi- ipar ügyét örömrünkre a ministeri jelentés csak mellékesen érinti; nincs is annak Magyarországon sem értelme, sem jövője.

IX. Fontosabb ministeri rendeletet a jelentés 11-et közöl; 3 ezek közül a tanítók nyugdíjára, 1 a rajztanításra stb. stb. vonatkozik. Közölve van azon rendelet is, mely az izr. iskoláknak meg-hagyja, hogy a szorgalomidőt, mint azt a miniszteri utasítások szabják meg, tartsák be. — Az izr. iskoláknál is csak oklevéllel ellátott tanítók működhetnek egy, 1878. apr. 18-án kelt min. rendelet szerént. Az állam kormány iskolai használatát következő könyveknek tiltotta meg: Zve-kics: Nyilvános előadások a szerb nép számára. Skolska mappa vojvodina Srbije. — Handeke: Wandkarte der Oesterr. Monarchie. Hodzsa: Dobro slovna slaveikum.

X. Az egyes megyék tanügyét kimutató táblázatokhoz magyarázó jegyzetek csatolva 23 $\frac{1}{2}$ lapon, azaz 47 oldalon, a melyekben körülményesen van kifejtve minden egyes tanügyi mozzanat előz-ménye, oka, főleg azonban a tanítás eredménye van figyelemre méltatva e három fokban: jeles, kielégítő és alig elégséges Itt fel van sorolva min-den egyes tantárgy, melyet az illető tanítók tanítottak. S ha szakem-ber mondott a tanfelügyelői jelentésben ítéletet az iskolai működés eredményéről, nem pedig a tanügyhöz nem értő úgynevezett iskolaláto-gató: akkor ezen fejezet adatai megbízhatóságuknál fogva a ministeri jelentésnek egyik legérdekeseb részét képezik.

XI. Kereskedelmi iskola öszszesen 27 állott fenn. Ezek közt 1 községi, két felekezeti és 24 társulati vagy magán iskola. A tanárok száma 134, a tanulóké 1443. Az állam által nyújtott segély öszszege 4700 frt. Három keresk. iskola az egyéves önkéntesi katonai kedvezményben részesült.

XII. A középtanodák kimutatása. A) Állami és kir. gym-nasium hazánk területén 1878-ban 87 állott fenn, és pedig 11 a bu-dapesti, 14 a győri, 8 a pozsoni, 7 a besztercebányai, 14 a kassai, 10 a nagyvárad, 10 a szegedi, 12 az erdély- és 1 a fumei tankerületben. Van 14 ág. hitv., 15 h. h., 1 unitarius, 2 gör. kel. fő- és 29 különféle felekezeti algymnasium. Öszszesen 128 gymnasium. B) Reáliskolák: állami 17, államilag, segélyezett községi 3, községi 4, hitközségi 2, magánintézet 1. Öszszesen 27.

XIII. Az országos mintarajztanoda és rajztanárképezde előkészítő osztályba 10, az I. szakosztályba 9, a II. szakosztályba 19, a III. szakosztályba 11 növendék járt. Vendéglátogató volt 19, női tanuló 8, fametsző 6 esti tanfolyambeli tanuló 27 volt. — Ösztöndíjjt 13 rajz-tanár jelölt a 300 frt kapott. A költségek más rovatban vannak kitüntetve. A tanárok alaprajza a miniszteri kimutatásban nem található föl.

XIV. Felsőbb tanintézetek: A) Hittaniak: róm. és görög kath. 23. B) Jogakademiák: állami és tanulmányai alapeliek: 7. C) Tudomány-egyetem: 2. D) Műegyetem: 1. E) Protestáns és gör. kel főis-kolák: ág. ev. 8, h. hitv.: 1 gör. kel. 4.

Magyar tanügyi „gyászvitézek“ harca külföldön.

Minden visszaélést ostorozni kell! Ezt tennünk parancsolja haza-fíúi kötelességünk. Tárjuk fel mindenkor a bajokat, még akkor is, ha fájdalmat okoznak. Csak ez által orvosolhatók! Ha a nyilvános élet te-

rén bajaink nagyokká növekszenek, akkor ne csak itthon egymás között, hanem a külföld előtt is jajduljunk fel; ezt tesszük akkor is, mikor örömiink nagy, mikor a kultura terén haladást észlelünk, mikor azt hiszük, hogy tudósításunkkal utánzásra méltó példát állíthatunk fel; mert ez esetben sem elégszünk meg az itthon csapott zajjal, hanem oda törekszünk, hogy mindezekről a művelt külföld is szerezzon tudomást.

Ha valamely hazánkfia olyat ír, a mi az ország, a külföld előtt fényes világba helyezi hazánk kulturáját, ám tegye névtelenül. De ha korhol; ha nem csak korhol, de tetteg valótlanúságokra alapítja közlésményeit: akkor a bús loagnak legyen anynyi bátorsága, hogy magát megnevezze, mert ha ez nem teszi, akkor messze áll a becsületességétől, messze a lovagiasságtól. Ezen felül még az ügynek sem tesz szolgálatot, hanem ellenkezőleg annak nagy mérvben árt.

Lássuk ezt néhány példában: A Prágában megjelenő „Allg. Öst. Lehrerzeitung“ ez idei 10-ik számában egy névtelen hős a sárbozárdi izr. tanító üldöztetésének történetét mondja el és utal a dereeskei hasonló esetre is. Ezt már most a mi drágalatos hazánkfi a külföld előtt úgy tünteti fel, mintha Magyarországon a törvénytelenések, az önkényes eljárások láncolata képeznék a törvényt. A miniszteriumról azt mondja, hogy nincs meg benne az akarat, végrehajtani a népoktatásügyi törvényt. Végül az egész tudósítás oda lyukad ki, hogy „nyomorultabb viszonyok a magyarországiaknál, nem léteznek sehol e nagy világban.“

Eltelkintve azon fureságtól, hogy a tudósító egy-két zsidóközség és tanítója között felmerült vizsgálódásokat tesz országos ügygké a nélkül, hogy megvizsgálná, mennyiben hibás a község vagy tanító, mennyiben a tanfelügyelő vagy kormány: határozottan elítélendő az a gyávaság, mely a tudósítót a világ elöl elrejtí.

A másik eset ugyanazon lap 15-ik számában tüdőkööl egy „Magyarországról“ keltezett levél alakjában, mely a vasmegyei tanítók egyleti törekvéseit állítja pelengérré. Megengedjük, hogy vasmegyei tanítók egyleti életében a „széna ninesen rendén,“ de ezt orvosolni nem bandita módon rejtekből lehet, hanem igaz szóval, álea nélkül, nyílt sisakkal lépjen fel a „hazaboldogító.“

A gyászlovagok harmadika „Salvator“ „igaz“ neve alatt az „Allg. D. Lehrerzeitung“ 11-ik számában kísért. Öszszeszedja az országgyűlést, miniszteriumot, a tanfelügyelőket; nem hagy Magyarország tanügyén semmi jót és Baja városában szerzett tapasztalatai alapján piszkítja be saját fészket, nem gondolva meg, hogy az állam a gyávaságot nem honorálhatja. Csak a „Salvator“-említetté corruptió okozhatja azt, hogy oly ember, mint minő Salvator, általában gyanusíthatott, ki magát „derék loyális férfinak“ tartja.

Élég legyen a példákbl enynyi. Nem azt tartjuk mi tehát megróvándónak, hogy valaki általában ír, tudósít; mert ez kötelessége annak, ki javítani akar; hanem azt, hogy névtelenül teszi, hogy általánosít, hogy miatta az egésztől távol álló ártatlanokat gyanúperrel illet a világ.

E sorok írója azt hiszi, hogy joga van így beszélni; joga van az e téren felmerülő vizsgálódásokat ostromzni; mert megrovott ő maga is eddig minden visszaélést, megtámadt minden törvényteleniséget, korholta azokat, kik — meggyőződése szerint — helytelen ösvényeken jártak. S a mi a múltban volt, megvan most is, meg fog történi a jövőben is. Ámde, a mit igaznak tartott, amellet mindig nyílt sisakkal, saját

nevével küzdött, még akkor is, ha a személyes hátrány kezzel fogható volt.

A tanító, ki a gyermekbe igazság szeretetét plántálni van hivatva, ne alakoskodjék soha, ne szorítsa kezét ökölre a szűr alatt, hanem legyen az egyszer igaznak vallott elv hű embere, legyen elég bátor az igaz szót kimondani bármily körülmények között. Annak pedig a kire táborunk sorában a gyávaság bélyeget süthetjük, fordítson hátot minden igaz magyar ember, minden elvhű tanító!

Rill József.

Az állami tanfelügyelet kérdéséhez.

(A h. h. protestánsok konventi bizottságának felirata az országgyűléshez.)

Sok port vert már fel Magyarországon az állami tanfelügyelet rendezésének kérdése; sok viz fog még lefolyni a Dunán, míg úgy lesz rendezve, a mint azt a tanügy, a kultura érdeke igényli. Mindenféle érdekek ütköznek itt össze, és az egyházi vagy politikai pártérdekek nem a legjelentéktelenebb szerepet játszzák!

Tudvavelőleg a képviselőház tanügyi bizottsága áprilhó derekán vette tárgyalás alá a középtanodák rendezéséről szóló törvényjavaslatot, melyet a közoktatásügyi miniszter a múlt hónapban tett a „ház asztalá“-ra. — Áprilhó 22-én már beterjeszté Lónyay Menyhért gróf a magyar ref. egyház konventje által kiküldött bizottság nevében a törvényjavaslat ellen intézett kérvényt.

A h. h. egyház főgondnokai és superintendensei ugyanis f. é. ápril 16-án Budapesten egybegyültek és megállapították az országgyűléshez intézendő kérvény szövegét. Sokkal nagyobb a ref. egyház tekintélye Magyarországon, hogysen elmulaszthatnók megismertetni olvasóinkkal a felirat érveléseit.

A felirat abból indul ki, hogy elismeri a királynak, az államnak, a kormánynak a protestáns iskolákkal szemben gyakorlandó legfőbb felügyeleti jogát. — A petitio folytatásában azután e legfőbb felügyeleti jog rövidítve mint főfelügyeleti jog szerepel, mely nem terjedhet ki egyébire, mint örökösre a felett, hogy az oktatásnak a törvényben „megállapított rendje megtartatik-e?“ „Minden a mi ezen túlmegy és a mi az államnak a főfelügyelet gyakorlása címén bármiben rendelkezési jogot adna, vagy a kormány számára általa megadható, de ép úgy megis tagadható engedélyezéseket tartana fenn: minden ilyen, a mely mértékben a törvényben foglaltatnék: azon mértékben lenne“ a protestánsok törvényes önkormányzatának és szabadságának „érzékeny csorbitása.“

Elismerve a törvényhozás azon jogát, hogy a közoktatás ügyét az egész országra nézve szabályozza, a felirat aztán három elvhez ragaszkodik:

Először: A törvényben ne foglaltassanak „oly intézkedések, melyek a belső iskolai életet s különösen az oktatás szellemét, irányát, szabadságát és szabad fejlődését eleve megkötnék vagy akár kívülről csak korlátoznák.“

Másodszor: „A törvényben az iskolák szervezetére, berendezésére, a tanfolyamokra és az oktatás mértékére, a mi megállapíttatik, mindaz csak a minimumot képezze, a melyen felül és túl még többet tenni szabadságunkban maradjon.“

Harmadszor: „A mit az állam a fentebbi 1. és 2. pontban említett cél érdekében szükségesnek lát“ a protestánsokra nézve „köte-

lezőleg megszabni (a mi aztán a főfelügyeletnek is tulajdonképeni tárgyát képezi) mindez a törvényben határozottakkal meg szabatosan és világosan, hogy . . . ne legyen semmi a változó államkormányok kegyétől és engedélyétől függővé téve.“

A felirat továbbá kifejti, hogy mért nem nyugodhatnak meg a protestansok abban, ha a törvény őket a többi hitfelekezetekkel, polgári társulatokkal sőt még a magánosokkal is egyenlő szabályok alá helyezné. — Fájjalandó, hogy a közoktatást egyenlő jogalapokra és kötelezettségekre fektetett rendezését nem előzi meg a hitfelekezetek jog-egyenlőséget és viszonyosságát megállapító és mára a 1848-iki 20. t. c.-ben kimondott nagy elv törvényhozásilag való rendezése.

E főelvek előre bocsátása után a h. h. egyház konventjének bizottsága a törvényjavaslatot veszi bonckés alá, részletesen indokolván, hol, miben sérti a törvényjavaslat a protestans autonómiát. E részletekbe mi azonban nem bocsátkozhatunk; hanem igenis, kötelességünk kijelenteni, hogy mi a felirat aggodalmait nem osztjuk, mert mi az 179°/_o-iki törvény „legfőbb felügyeleti joga“ kifejezésében a „legfőbb“ jelzót a királyra vonatkoztatjuk, a tanügyet önálló dolognak tekintjük melynek a kor igényei szerént való rendezése semmi szín alatt sem csorbíthatja a vallás és lelkesímeret szabadságát, és azt hiszszük és valljuk, hogy ugyanazon törvényhozás, mely a protestans autonómiát az abszolút kormány túlkapasaitól meg tudta óvni: az őt megillető jogánál fogva útakat és módokat fog találni arra is, hogy a magyar felelős parlamenti kormányt is megóvja a „historia jognak“ nevezett kinövésektől.

Irodalmi kalauz

Könyvek és taneszközök ismertetése.

Paedagogiai Értekezések. Irta: Dr. Gőz József, f. v. közs. tanító. Budapest. A szerző tulajdona. 112 oldal. Ára 50 kr.

E munka Hunfalvy János egyetemi tanárnak, mint a budai tanítóegylet tiszteletbeli elnökének van ajánlva. Szerző azon fiatal tanügyi írók közé tartozik, a kik nagy reményekre jogosítanak. Ohajtjuk, hogy buzgalma lankadást ne ismerjen. Hogy körülbelül mit nyújt e gyűjtemény, azt megítélhetik olvasóink a „Paed. Szemle“ I. füzetében „Eszmé a nemzeti nevelés köréből“ cím alatt közölt cikk után, mely e munka 14 fejezetének elsejét képezi. Bolti ára 50 kr. A kiállítás esinos.

Magyar ifjusági és népkönyvtár. Szerkeszti: Kisfaludy Tóbiás. Kiadja Gross Gusztáv és testv. Győr.

Eddig 14 3 ivnyi nagyságú füzet jelent meg. Ára: 5 frt. Egy füzet: 15 kr.

Nagobbreszt fordítások más nyelvekből Sikor József, Tomor Ilona, Dunai Ferenc, Halbk Ciprián, Singer Mihály, Vidor, Németh Antal, Kasztnér Janka, Schön Bernát, György, Vadász, Epstein stb. közreműködésével. Az elbeszélések füzeteken át folynak. Minden héten egy füzet jelenik meg.

Ipariskola. Közlemények a hazai műipar fejlesztésére, ipariskolák és műhelyek számára. I és II. füzet. Szerkeszti: Broghammer Szevér műipar- és rajztanár. Kiadja: Heisler J. Budapesten. Megjelen havonként egyszer. Előfizetési ár 8 frt. Egy füzet 80 kr. Szerkesztőség: Dunapart, Kluseman-féle ház 61¹/₂ sz. Budán.

Ipariskolákban nélkülözhetetlen taneszköz. Úgy a szerkezet, mint a kiállítás tekintetében kitűnő vállalat, melyet nem ajánlhatunk eléggé. Bővebb ismertetését 3—4. füzet megjelenési idejére hagyjuk.

Irkák. Schön Bernát terve után Győr város és megye híres férfiai arcképcsarnokával jelennek meg. Ára 2 kr.

Külföldön ily képes irkák régóta léteznek, azoknak átültetése a magyarba háls földát.

Vezérkönyv a magyar nyelv tanítására tót, szerb stb. ajkú népiskolákban. Tanítók számára írta: Groó Vilmos. Első rész. I és II. osztály. Budapest, 1880. A magyar királyi állam tulajdona. 135 oldal. Ára 24 kr.

Egyike a legfontosabb irodalmi jelenségeknek. Előttünk a szerb iskolák számára készített kiadás fekszik. A bevezetésben szerző történelmi visszapiantást tart a magyar nyelv tanítása körül fölmerült eddigi mozgalmakra. Jól esett bírálónak a történeti igazság hű szemmel tartását észlelhetni. Szerző (Ive az, hogy a gyermek a magyar nyelvet is úgy tanulja meg, a mint megtanulja anyanyelvét gyakorlat által. A beszélés és cselekvés egybe van kötve. A gyermek egyszerre tanul magyarul gondolkodni, beszélni, írni és olvasni. A gyakorlatok anyaga a „szem-éltető oktatás“ tárgyait öleli fel. Függelékül néhány magyar dal van a vezérkönyv mellé adva. Bíráló azt hiszi, hogy Groó e művével a magyar nyelv tanításának megfizethetetlenül nagy szolgálatokat tett, és hogy az év folyamán e kis vezérkönyvvel még gyakran kell foglalkoznia.

A magyar nyelv tanítása más ajkú iskolában. Irta: Serlegi Ignác. 24 oldal. 20 kr. Megrendelhető: Gintz Jakabnál Budapest, Sugár-út 13.

Magyar nyelvleckék az első két tanfolyam számára. Hogy milyen tannyelvű iskolában használtassék e könyv, ennek nyomát sehol sem találjuk.

Latin Alaktan. Gymnasiumok I-ső és II-dik osztálya számára. Készítette: Békési Gyula gymn. tanár. Második kiadás. — Elemi latin nyelvtan. — Debrecen, kiadja: ifj. Csáth y Károly. 172 oldal. Ára 1 frt 20 kr.

E nyelvtan nem akar „bevágnit.“ paradigmákat, hanem a philologia alapon nyugvó tanításmódot tartja szerző célszerűnek. Az előszóban elmondja, mely források után indult. A munkán szerző szorgalma szembeötlik, a feldolgozás önállóan nevezhető, s a falán működő néptanító, ki latinból magánuton készít elő növendékeket, e kitünő könyvet sikerrel használhatja. Mint iskolai tankönyv is kitünő szolgálatokat tehet.

A föld és népei. Hellwald Frigyes és egyéb szerzők nyomán kidolgozta: dr. Toldy László. Budapest. Kiadja: Mehner Vilmos. Eddig 23 füzet jelent meg; füzetenkénti ára 30 kr.

E nagyfontosságú műről a „Paed. Szemle“ 59-ik oldalán közöltünk bővebb ismertetést. Odautalunk, ismételtlen ajánlván e derék vállalatot olvasóink figyelmébe.

Egri dalok. Válogatott komoly és víg dalok gyűjteménye. A tanuló ifjúság és minden dalkedvelő használatára vegyes, férő- és gyermekkarra. Áftírták és kiadták: Zsaskovszky Ferenc és Endre. V. füzet, 72 lap, 50 dal tartalommal. Ára 40 kr. A kiadók tulajdona.

A Zsaskovszkyak az általuk megmunkált téren üttörők. Az egész műről nem szólhatunk, mert az előző füzetek nem érkeztek hozzánk. Egyelőre az V. füzetre hívjuk föl olvasóink figyelmét.

Apolló, zenemű folyóirat zongorázók és énekesek számára. Megjelen minden hó 1-ső napján. Előfizetési ár: 6 frt. Szerkeszti és kiadja: Dr. Fellegi Viktor. Kiadó és szerkesztői hivatal: Budapest, I. kerület (Vár), Verbócy-utca 179 sz. IX. évfolyam, 1880. Aprilis havi füzet.

Zenekedvelő tanítóknak örömmel fogadott, havonként vissza-viszszatéró vendége.

Pestalozzi válogatott paedagogiai munkái, Fordította és magyarázatokkal ellátta Zsengeri Samu. Budapest, 1880. 6. füzet. Ára 50 kr.

Előg lesz jeleznünk azt, hogy a 6-ik füzet is megjelent és a II. kötet 106. oldaláig terjed.

Rautmann Magyar Lexikona. Szerkeszti Somogyi Ede. Budapest. Rautmann. Eddig megjelent 51 füzet, mindegyik külön képes melléklettel. Ára egy-egy 4 ívnyi nagyságú füzetnek 30 kr.

Az 51 füzet David flandriai íróig terjed. E füzet címén is változás történt, a menyinyben a kiadó, a külföld példáját követve, saját nevét vette fel — igen helyesen — a munka jelzésére. Tanítótestületek és iskolák könyvtárában ez a Lexikon nélkülözhetetlen segédkönyv.

Koszorú. A Petőfi-társaság havi közlönye. Szerkeszti Szana Tamás. III-dik kötet. 1880. IV. füzet. Budapest. Rautmann. Ára 10 frt. Egyes füzet 80 kr.

A folyóiratunk 23-ik oldalán közlöttek kapcsán meg kell említenünk, hogy e füzet hazánk nagynevű költője, Arany János arcképével van díszítve. A szöveget „Egy nap Arany Jánosnál“ cím alatt Jókai Mór írta.

Képes Családi Lapok. A „Paed. Szemle“ II. füzetének 60. oldalán megneveztük a szerkesztőség tagjait, a kiadót, megjelenés idejét és az előfizetés árát. Azóta a 21—28-iki számok jutottak kezeinkhez. Ugyanazon érdekes tartalom. A 23. számban a leendő magy. királyné Stefania, arcképe külön mellékletet képez. A kiadás körül azon változás állott be, hogy a 27. számtól kezdve minden szám külön füzetet képez.

Földgömb. Szépirodalmi képes hetilap. Szerkesztő: Fülöp György. Lapvezér: Vasvári Ferenc. Kiadja Scultéty Jozsefa. Budapest. Eddig 14 szám jelent meg. Ára egész évre 6 frt. Egyes füzet ára 15 kr.

Érdekes elbeszéléseken, leírásokon, történeti képeken, tárcán és apróbb leírásokon kívül következő rovatokat találjuk benne: statisztika, találmányok, ismerettár, gazdaság, növényvilág, hasznos tudnivalók, egyveleg, humoreszk, tudomány és irodalom, színház és zene. Melléklapja minden hóban közgazdaság címén jelenik meg.

Tanítóegyletek irodalmi működése.

A nyitrai megyei tantestület névjegyzéke 1880-ik évben. A 7 folió-oldalon kiállított nyomtatvány érdekes és értékes egyszersmind, a menyinyiben a tagoknak nem csak nevét, hanem lakó helyét, még utolsó póstáját is (a személyek nevét A-B-C-re rendezve) magában foglalja. Az utolsó oldalon a testület tisztí kaja. az igazgató bizottság tagjai és a tiszteletbeli tagok vannak megnevezve. A jegyzéket Stark Samu adta ki. — *„A mohács-vidéki tanítóegylet módosított alapszabályai.* Módosított az egylet 1879. évi január 30-án tartott k. gy. jegyzőkönyvének 11-ik pontja folytán. Elfogadtatott az egylet 1879. évi június hó 26-án N.-Bolyban tartott közgy. jk. 2-ik pontja igazolása szerint. Mohács, 1880. A helybenbajgyási záradékkal a közoktatásügyi miniszter 1880-iki február 27-én láttal el.“ Függelékben az egylet ez idő szerénti rendes és tiszteletbeli tagjai vannak felsorolva. Ha az egyleti működés az alapszabályok értelmében folyik, akkor rendszeres munkálkodás lehetséges. — *A magyar általános iparegylet alapszabályai.* Budapest, 1880. 16 oldal. Magyar és német kiadás. E könyvből tudomásul vettük, hogy ezen országos intézetnek elnöke: Szlávay József, alelnöke: báró Kochmeister Frigyes, II-ik alelnöke: Jpolyi Arnold püspök. A titkár és igazgató sem iparos. Talán a tanítóknak is megvolna már országos testületük, ha valami mágnást fognának elnökül; mert régi dolog, hogy „mi rettenetes vagy demokráta“ vagyunk, és bárón vagy grófnak alul nem adjuk! — *Az országos kisdudórv-egyesület „Évkönyve“* az 1878. évről. Az egyesület választmánya megbízásából összeálltva: P. Szatmáry Károly által. Budapest, 1879. 38 oldal. Az e cím alatt megjelent évkönyv a titkár jelentését, az óvó-képezde állapotát, az évi vagyomérleget, az egyesület tisztí kaja. választmánya és alapító tagjainak névsorát, valamint az ajándékok jegyzékét is foglalja magában. A jelen füzet más helyén ezen „Évkönyv“ adatait közölni szükségességnek láttuk.

Magyarország tanterületeinek állapota.

(A tanfelügyelők jelentéséből.)

Baranya vármegye tanügyi állapotáról a kir. tanfelügyelő 1879-ről a közig. bizottság elé terjesztette jelentését. A szokásos rovatok és statisztikai adatok mellett néhány elvi kérdést is szellőztetve találunk. 409 iskola közül csak 242 volt hatosztályú. Az a kérdés merül föl, hogy vajlon nem mindenütt vannak tekintettel a hat évfolyamra? A jelentés szerint a ref. iskolák gyöngébbek a többieknél, mit annak tulajdonít a tanfelügyelő, hogy sok a képzetlen tanerő. Nem mintha tanképesítési okmányal nem bírnának, de hiányzik a valódi tanítói készség, valódi hivatásszeretet, meg az odaadó buzgóság. Az egyházhatalóság a működő tanítókat kötelességeik pontos és szigorú teljesítésére ígérkezett szoritani, másrészt a képzetlen és hasznavehetetlen tanerőket jobbakkal iparkodik pótolni. „Nem nagyon szigorú-e a tanfelügyelő? A görög-keletieknél a tanítók gyöngék. A magániskolák törekvéseit és az elért eredményt a tanfelügyelő dicséri, az önfentartás ösztönének és a nyilvános iskolával való versenyezésnek tulajdonítván a haladást. A helyi hatóságok tétlensége fölött nagy a panasz. Az érdekes jelentést kimeríteni néhány sorban nem igen lehet. Meg kell azonban még említenünk, hogy az iskolalátogatók intézményétől a tanfelügyelő nem sokat vár.

Abaujmegye népoktatásának 1879. évi állapota. Tanfelügyelői jelentés. Tárgyalatott a közigazg. bizottság 1880. évi január hó 15-én tartott ülésében. 26 oldal. A miniszteri jelentéséből ismert adatokon kívül több üdvös eszmével találkozunk e füzetben. Tanfelügyelő, Dr. Verédy, indítványozza, hogy az iskolák szabályszerű költségvetési előirányzatai beköveteltessenek, hogy az idegen ajkú iskolákban a magyar nyelv terjesztésében kitünt tanítók jutalomban részesüljenek, hogy iskolai alap létesítéssék, a melyből a valóban szegény iskolák segélyezését leheszen eszközölni stb. A közigazgatási bizottság a javaslatokat elfogadta. Örvendezet tudomásul vesszük, hogy e tanfelügyelői jelentés a tanítóegyletek működését is felvette értesítésének keretében. Érdekes része a jelentésnek a törzskönyvi kivonat 222 iskoláról egyesítve minden iskolát; nélkülözzük azonban az iskolalátogatók nevei mellett a tanítókéit és az illető községek utolsó postáit. Feltűnő, hogy a zsujtai ref. iskolában nem tanítanak számtant. Iskolai takarékpénztár az egész kerületben csak egy van.

„*Jász-Nagy-Kún-Szolnokmegye*“ cím alatt megjelenő lapban a hatóság hivatalos közleményei foglaltatnak. A tanfelügyelő márc. 19-iki 417. számú rendelkezével, közli a tanítók nyugdíjazására vonatkozó utasítást 21 szakaszban és márc. 12-iki 614. sz. közlevelében ajánlja a „Paod. Szemlé“-t.

Tanügyirolalmi mozgalmak.

„*Magyar Gea*“ cím alatt május elején Lovcsányi Gyula, el. és polg. isk. tanítóképző intézeti tanár, Budapesten földrajzi havi folyóiratot fog szerkeszteni és kiadni. A lap havonként 3–4 ív tartalommal fog megjelenni. Az előfizetés ára 5 frt. Egyelőre örvendetes tudomásúl vesszük, hogy oly jeles szakember, mint minő L., vállalkozott azon talaj művelésére, mely eddig nálunk parlagon hevert. — *Olasókönyv* egybeállításával, mint értesültünk, Fuchs János és Schön József ismert f. v. tanítók is foglalkoznak. A reáliák mellett a nyelvyakorlatok is kiváló figyelemben részesülnek. — Arról is elhatott a hír hozzánk, hogy Péterfy Sándor, Lakits Vendel és Luttenberger Agost szintén vállalkoztak egy, a főváros igényeinek megfelelő „*Olasókönyv*“ egybeállítására, mely nemcsak magyar akar lenni abban, hogy eredeti, hanem főleg az által fog reményhetőleg tündökölni, hogy magyaros zamatú is lesz. — „*Az arcvideki tanítóegylet első tíz év s működése*“ cím alatt az egylet megbízásából György össi Rudolf 8—10 ívből álló és 3 arképpel díszített munkát ad ki, melyre 50 krral Millig József egyl. pénztárnoknál lehet előfizetni. „*Vasárnap*“ cím alatt Czelder Márton, felső-bányai református lelkész, Csécsi Miklós, Könyves Tóth Kálmán, Láng Adolf és másokkal szövetkezve, a protestáns nép számára olcsó néplapot szándékoznak kiadni f. é. július elejétől fogva minden héten. E lap által a vallási életet felébreszteni és megszilárdítani törekszik a kiadó.

Bibliographia (Könyvészet.)

Könyvészetünk kedvelői bizonyosan érdeklődni fognak aziránt is, hogy hazánknak egy év alatt hány könyv jelenik meg összesen. Az alábbiakban közöljük az 1879. év bibliographiai öszszegyzelt kimutolást, a legközelebbi füzetben pótolván a lefolyt hó könyvészetét. A) A magyar nyelven megjelent művek szakok szerint: 1. Hittudomány 73. 2. Fölésézet és szépsézet 18. 3. Noveléstudomány 24. 4. Nyelvészet. a) Vegyes 21. b) Magyar 21. 5. Ó-kori remek-írók kiadásai és fordításai 13. 6. Történelem. a) Vegyes 26. b) Magyarország 69. 7. Életrajzok 7. 8. Irodalomtörténet. a) Vegyes 6. b) Magyarország 31. 9. Könyvjegyzékek 3. 10. Földrajz és statisztika. a) Vegyes 11. b) Magyarország 21. 11. Térképek. a) Vegyes 1. b) Magyarország 2. 12. Jog-és államtudomány, nemzetgazdaságtan. a) Vegyes 16. b) Magyarország 61. c) Országgyűlési Törvények és Törvények 19. 13. Természettudományok 58. 14. Orrostudomány 25. 15. Meny nyiségtan 33. 16. Gazdaságtan 25. 17. Hadászat 5. 18. Ipar, kereskedelem, forgalom 34. 19. Szépirodalom. a) Eredeti 109. b) Fordítások 69. 20. Iskolakönyvek és értesítvények 248. 21. Ifjúsági iratok 14. 22. Különféle beszédek 8. 23. Egyleti dolgok 7. 24. Naptárak 53. 25. Művészetek 13. 26. Veggések 8. Öszszesen 1154. — B) 1. azai, nem-magyar nyelven megjelent művek szerint: 1. Német nyelven: a) Mü 93. b) Iskolai értesítvény 9. c) Naptár 9. Öszszesen 111. 2. Tót nyelven: a) Mü 19. b) Naptár 6. Öszszesen 25. 3. Szerb nyelven: a) Mü 67. b) Iskolai értesítvény 2. c) Naptár 1. Öszszesen 70. 4. Horvát nyelven: a) Mü 22. b) Iskolai értesítvény 2. Öszszesen 24. 5. Bolgár nyelven: Naptár 1. 6. Illyr nyelven: Naptár 1. 7. Vend nyelven: Mü 1. 8. Oláh nyelven: a) Mü 28. b) Iskolai értesítvény 1. c) Naptár 3. Öszszesen 32. 9. Olasz nyelven: Mü 3. 10. Francia nyelven: Mü 3. 11. Angol nyelven: Mü 1. 12. Latin nyelven: a) Mü 4. b) Directorium 7. c) Ordo 4. d) Schematismus 11. Öszszesen 26. — C) Hazánkat érdeklő külföldi művek nyelvek szerint: 1. Angol nyelven 1 mü. 2. Német 93. 3. Olasz 6. 4. Francia 6. 5. Cseh 2. 6. Szerb 2. 7. Horvát 1. 8. Finn nyelven 1. Öszszesen 112 mü.

Tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma.

A teljes címek a „Paed. Szemle“ 30. és 63. oldalain található. Ujabbán felvettük a hozzánk beküldött következő lapot:

XXVII. **Tanügyi Közlöny.** Szaklap a tanügy emlésrére és a néptanítók érdekeinek védelmére. I. évf. Szerk. Barabás György, főtanító Sárvárott. Kiad. Bertalanffy Szombathely. Megjelenik havonként egyszer. Ára 1 frt. Egyes szám 15 kr.

Repertoriumunkba felvett lapok tartalma:

I. **Család és Iskola.** 6. sz. A női ügyről (Kozma Józsefné felolvasása. Folyt. köv.) A hazugság javítása. (Bartha Béni. Vége köv.) Egyesületi közlemények. (A közoktatásiügyi miniszterhez intézett felirat szövegének vége.) A kolozsmegyei tan.-tést. közp. köre működéséről. (Kozma az osztatlan egyszáltályú iskola célszerűsége mellett tör lándzsát. Az egylet nem pártolja. Vége köv.) Irodalom. Vegyesek. 7. sz. (Két cikk: folyt., ill. vége.) Külföld. (Fröbel ügy.) Egyesületi közlemények. (Vége az előző számból.)

Könyvhirdetés. (Seidel „Katolikus népiskolai földrajz“-át Kiss Sándor beható kritika alá veszi és nyomós érvekkel elítéli.) Tárca. Vegyesek.

II. **A magy. izr. orsz. T. E. Értesítője.** (A 4., 5. és 6. szám nem jutott kezünkhez.) 7. sz. (Tanügyi cikk.) Az olvasókönyvek műhelyéből. (Róth Vilmos. Nem akarja, hogy az olvasókönyv a reáltudományok anyagátára legyen. E cikk első közleményét nem olvashattuk. Folyt. köv.) Vegyesek. Irodalom. Szerk. üz.

III. **Magy. prot. egyh. és isk. figyelő.** 3. és 4. (kettős) füz. — (A füzet 14 cikke közül kiemeljük a tanügyieket; és pedig: Protestans iskoláinkról. (A szerkesztő a prot. iskolák szükségességét hangsúlyozza. Ervelései közül idézzük e tételt: „Ha [az állam] adni nem tud, hagyjon minket [protestansokat] békén.) — A prot. népisk. vallásánítás módszertana. Rendes rovatok.

IV. **Népisk. Tanügyi Figyelő.** 3. sz. A néptanítók társadalmi tekintélye. (Nogely István.) A népnevelés akadályai. (Csepreghi K. szerint 1-ször a nép szegénysége. Folyt. köv.) A kerti biga. (Gyak. tan.) 4. sz. A leánygyermkek nevelése és a nőtanítók. — A szeretet. Megyei tanügyi. (A tanfelügyelő jelentéséből) Körlevél. (A tanfelügyelő utasítást ad a kath. iskolai ügy vezetésére vonatkozólag. A 2. számból a magyar nyelv tanítását illető folytatás. — Mindkét számban rendes rovatok.)

V. **Prot. Hetilap** 11. 12., 13., 14. és 15. sz. (Az egyházi beléltre vonatkozó és az előző számokból ismert cikkeken és a rendes rovatokon kívül következőket emeljük ki.) Pár szó a tanítók továbbképzéséről. Nyílt levél Gergely Károlyhoz, mint a ref. tanár egyll. jegyzőjéhez. (Értesítés a tiszántúli ref. egyház kerület tanügyi bizottságának üléséről.) Törvényjavaslat a gymnasiumi és reáliskolai oktatásról. (Tóth Sámuel. A törvényjavaslatot a prot. autonómiára nézve sérelmesnek találja.) A felső szabolcsi ref. egyházm. véleménye a „Közoktatási szabályzat“-ra. Első megemlékezés. (Polemia Balagi Mór ellen.) Feleletek. (A tanítónők alkalmazása tárgyában az „Aradi tan. egyll.“ által felhozott kérdésekre.)

VI. **Polgári Iskola.** 4. sz. A közép. és polg. isk. tanítóképzés reformja. (Dr. Gööz József.) A polg. leányisk. továbbfejlesztése ügyében. (Folyt. köv.) Szemle értesítők felett. (5-ik közlemény.) Rendes rovatok.

VII. **Kisdednevelés.** 1. sz. Erkölcsei élet a kisdednevelés terén. (A volt szerkesztőnek megdöglőn vezércikke.) Fröbel foglalkoztató eszközei és a kézi munka. Felsőzoltás a hazai kisdednevelőkhoz. Irodalom. Egyleti élet. Levelezés. Vegyesek. 2. sz. Van-e valami neveléstani üdvös eredménye a dajkák gondozásának? Miként lehetne a kisdednevelők buzgalmat fokozni? Pályázatok. (Eötvösalap ösztöndíjjak.) Tudósítások. Vegyesek. 3. sz. Ébredjünk. A nem magyar ajkú városokról. Tárca. Rendes rovatok.

VIII. **Ált. Tanügyi Közlöny.** (Az idei első kilenc szám még mindig nem érkezett be.) 12. sz. A szövetségről. A jutalmazásról. Új napló a népiskolák számára. (Két folytatólagos cikk és rendes rovatok.) 13. sz. Vallásánítás módja az elemi iskolában. Az önmunkásságnak ápolása. (Két cikk folytatása és rendes rovatok.) 14. sz. A gyermeki test ápolásának fontossága. Az énektanítás köréből. (Kircz István.) Komárom válasza Gööznek. (Folyt. köv.) Rendes rovatok. (Egy cikk folytatása a tárcában.)

IX. **A Délm. T. E. Közlönye.** 5. sz. Az Eötvös alap. (A „Paed. Szemle II. füzetéből.) Utasítás a tanítói nyugdíjít illetőleg (Vége.) Az egy tanítóval bíró hatosztályú népiskola. 6. sz. A tanító magatartásáról. (Vége köv.) Új irkák. (Schön Bernát.) Egyleti közlemények. (Rendes rovatok: Irodalom. Vegyesek. Szerk. üzenetek.)

X. **Erdélyi Prot. Közlöny.** (Hiányzik az első 5 és a 8, 9, 10. és 11. szám.) 12. és 13. sz. A felekezeten érdeklő egyházi, a 6 és 7. számban megkezdett cikkek folytatásán és az ott felsorolt rendes rovatokon kívül következők tanügyi cikkeket találtuk: A népiskolai egyházi-ének oktatásáról. (Szentgyörgyi L.) 14. sz. A gymnasiumi és reáliskolai törvényjavaslat 5. fejezete. (Folyt. köv.) Kimutatás az 1879-ik évi államsegélyből részesült községekről és egyházi tisztviselőkről. 15. sz. (A középtanodai törvényjavaslat folyt. és a fennevezett kimutatás vége. (A rendes rovatokon kívül:) A szerk. póstája.

XI. **A középt. T. E. Közlönye.** 13. füz. (Egy cikk folytatása.) A francia nyelv reáliskoláinkban. A miniszter 8. jelentése. 14. füz. (Vége „Az érettségi vizsgálatok“ című Lutter Nándor írta cikknek.) A középisk. magyar nyelv s irodalmi tanítás újabb terve. 15. füz. (Vége a most nevezett cikknek.) A középtanodai törvényjavaslat indoklása. Tiszteletteljes replica az érettségi vizsgálat kérdésében. (Lutter ellen Petrovich Ferenc.) Mind három füzetben az ismert rendes rovatok.

XIII. **Népnevelők Lapja** 11-től 15. számig. (A rendes rovatok n és az ismert folytatásokon kívül újabb cikkek:) Az iskolai életből. Meddig tartson a képezdei tanfolyam? A tanító mint nemzeti szellemet alkotó tényező. Tételek. (Lederertől az iskolai takarékpénztárak ügyében.) A tanító teendői, az értelmes olvasás tanításánál. (Bálint Mihály.) Kicsinyeinknek. (Költemény.) Az esti ismétlő-oktatás ügyében. Felhívás. (A végrehajtó

bizottság pünkösdi ülését illetőleg.) Mit ér egy tanító? (Folyt. köv.) Észrevételek a kézirunka-tanításról. A viszhang.

XIV. Néptanítók Lapja. 5 és 6. szám. Ismertetése a miniszter nyolcadik jelentésének. Az oktatás elvei, tekintettel a tanítványra. Termelési vázlatok. A számvetés a népiskola felső osztályaiban. A régi népiskolai taneszközök. A polgári iskola viszonya társadalmi életünkhöz. Tanítóképezdink és a gazdasági oktatás. Rendes rovatok. Tudomásul. (Jelentés, hogy a „Házi Ipar Lapja“ megszűnt, és hogy a „Néptanítók Lapja“ ezentúl minden iskolának csak egy példányban járhat.)

XV. Napredak. 8–11. sz. (Gyakori sürgetésünk ellenére e lap harmadik száma még nem jutott hozzánk. Általában úgy vesszük észre, hogy horvát testvéreink e tanügyi lapja nem igen gondol azzal, a mi Magyarországon tanügyi tekintetben történik; míg ellenben valamenynyi osztrák-országi német lapokat ugyan csak figyelmére méltatja. Majdnem minden számban a bécsi és provinciális tanügyi lapokból vett tudósításokkal találkozunk. Mi tehát tévedtünk, ha azt hittük, hogy a horvát a magyart hozzá közelebb állónak tekinti, mint az — insprucki „Tyroler Blätter“-eket. Az előttünk fekvő újjab száмок tartalmazza visszhatárunk.)

XVI. Néptanoda. 26. sz. Ebredjünk fel! (Király Károly.) Árnyképek a házi nevelés köréből. I. (Schön Benát.) 27. sz. Mit tegyünk? (Királyi Károly.) Egy új iskolai napló. Egy körlevél. 28. sz. A női emancipáció kérdése. (Fuchs Adám.) Baranyamegye tanügyi állapota 1879-ben. (Folyt. köv.) 29. sz. Mik az okai a nevelés és oktatás sikertelenségének? Mostoha szülőink. 30. sz. Községi népiskoláinkról. „A bojtár és a sas“ című olvasmány tárgyálása. 31. sz. Lélektani adatok az iskolai büntetések kérdéseiből. (Folyt. köv.) A püsztai iskolák érdekében. Három testvér. Tárca. (Minden számban egy-két cikk folytatása vagy vége és az ismert rendes rovatok.)

XVII. Nemzeti Névelés. 4. füz. A névelésről. (Csengery Antaltól, az „Olcso könyvtár“-ból.) Paedagogiai levelek. (III-ik.) Veress Pálné és az országos népképzőegylet. (Veressné fametszött ábraképevel.) A leányok neveléséről. Névelési adatok a XXVII. századból. (Dák Farkas.) A neológia és orthologia I. (Komáromy Lajostól.) Gyakorlati tanítás. A népiskolai földrajzi oktatásból. Statisztika. Vegyesek.

XX. Népiskolai Tanügy. 6. sz. A fegyelemtartásról. A főparancs és Isten szertete. Válasz a „Szerény észrevétel“-re. (Ásványi Vendel) 7. sz. Egy kis tanügyi politikai szemle. A felebaráti szeretet parancsa. (Vége köv.) Emlékeztető. (Simonyi „Antikvarius“-ából.) A katekizmusról. Egy új népiskolai napló. (Folytatások és befejezések mellett rendes rovatok.)

XXII. Nemzeti Népiskola. (A 2. évfolyam első hat száma nem jutott hozzánk.) 7. sz. Szemléleti oktatással kapcsolatosan vezetett számtanítás mint tényező a magyar nyelv sikeres tanításához a nem magyar ajkú népiskolában. (Jakubovich Sándor. Vége köv.) Az önmegfigyelés nehézségei. (Winkler Vilmos) Nyitra vm. közg. bizotts. 1880. jan. 13-iki üléséből. — Nyitramegye tisztelt néptanítóihoz. (Libertyny emelkedett hangon írt körlevele, melyben a „Paed. Szemléte“ melegen ajánlja.) Egyleti élet. Levelezés. Könyvismertetés. Vegyesek. Szerk. üzenetek.

XXIII. A gyórv. T. E. Ertesítője. 4. sz. Uzsay József. (Életrajz Molnár Istvántól. Folyt. köv.) Egyleti ügyek (Folytatása Jilg pályanyertes munkájának.) Figyelmeztető kert naplár.

XXVII. Tanügyi Közöny. 1. (Mutatvány-) szám. Olvasóinkhoz. (Programm, mely szerent e közöny oda törekszik, hogy érdekes, vonzó és változatos legyen. Mint Vas vármegyében egyetlen magyar tanügyi lap ellensúlyozni akarja — igen helyesen — a németesítő törekvéseket. Hangsúlyozza a vallás-erkölcsös nevelés elvét, és mint ilyen törekvésű üdvös hatást gyakorolhat ott, a hol a „Népiskolai Tanügy“ ultramontán szellemével rontott.) A neptanító továbbképzéséről. (Folyt. köv.) Egyleti élet. Lapszemle. Külföldi hírek. Tárca. (Ipolyi püspök beszéde a Szt.-István-Társulat gyűlésén.) Hírek és apróságok. Irodalom. A szerk. üzenetei.

A Repertorium két számmal (a XXII. és XXVII-ikkel) gyarapodott. A XXVI. számú megszűnt, a XXIV. szám alatti még nem jelent meg. A XVIII-ikinek tartalmát ezúttal nem kööltük. A XII. XIX., XXI. és XXV-ik szám alattiak nem allanak rendezésünkre. E helyütt ismétljük azon kérésminket, szíveskedjenek a paedagogiai lapok t. szerkesztői lapjaikat hozzánk pontosan beküldeni. A „Repert.“ rovatvezetője.

Tanügyi krónika.

A legelső magyar ember a király — mondja a költő — ha ez így van, akkor a trónörökös a második magyar ember, legalább annak kell lennie, hogy a magyar szeresse, érte rajongjon. És mert ez így van, azzal kell kezdeni „Króniká“-nkát, hogy a magyar trónörökös eljegyezze a belga király leányát, Istváknát, József nádornak uno-

káját, József főherceg kishugát, oly leányt, mely magyarul érez és gondolkodik, legalább kell, hogy érezzen és gondolkozzék, hogy a magyar szerethesse. Isten áldása a leendő magyar királyi pár frigyén. — A magyar közjog értelmében a korona és országgyűlés együttesen tesz a törvényhozást. Illó, hogy arról is beszéljünk, a mi a törvényhozás másik felében történik.

A *gymnasiumok és redl-iskolák felügyeletére vonatkozó* törvényjavaslatot a közoktatásügyi minster már a múlt hó közepén tette le a ház asztalára. Azóta a lapok azt híresztelték, hogy a minster a jelen ülészakban e törvényjavaslatot tárgyalatni nem kívánja, mire a minster sietett kijelenteni, hogy a menynyire tőle függ, ő a tárgyalást siettetni fogja. A tanügyi lapok közül a „Tanáregyleti Közlöny“ e törvényjavaslatot egész terjedelmében hozá. A protestans lapok csak az ötödik fejezettel foglalkoznak, mely a hitfelekezetek közéletnádóiról szól. Természetes, hogy nem nagyon dicsérik a minster esztét, amért az állam számára a felügyelet jogát még a protestans iskoláknál is követeli, sőt mindkét felekezetet superintendensei máris gyűlést tartottak a fővárosban, elhatározván, hogy petícióval járulnak az országgyűléshez egy egybehívandó zsinat útján a törvényjavaslat sérelmes pontjai ellen. Erről külön cikkben szól a „Kronikás“. A katolikus és görög keleti püspökök, meg a zsidó főrabbi ez ügyben gyűlést még nem tartottak. Hogy mikor kerül e törvényjavaslat tárgyalás alá, erről a „Kronikás“-nak ezidét tudomára nem lehet. Különben a képviselőház e hóban a tanügyvel már foglalkozott.

Mert a *közoktatásügyi minster költségvetése* april 12-én került tárgyalás alá az országgyűlésen. Az általános vita 17-én, a részletes pedig 19-én már be volt fejezve, a nélkül, hogy csak egyetlen egy új eszme merült volna fel. Az állam kezelése alatt lévő alapítványok körüli gazdálkodás, a minster alkotmányellenes érzület, a papságnak kedvező hajlamai, a polgári házasság s. t. eff. vihart keltek ugyan, de sem az általános, sem a részletes tárgyalás a tanügy szekerét nem igen mozgatta ki helyéből. A részletes vita lefolyásáról a „Kronikás“ talán máskor fog szólni, mert hisz meglehet, hogy valami új tanügyi eszme is mérült föl benne, csakhogy nem hallottuk.

A *nem képesített tanítók ügyében* Réthy Lajos, hunyadi tanfelügyelő, az „Egyetértés“-ben azon felvilágosítást adja, hogy a népiskolai törvény értelmében a képezdét végzett ifjak, habár tanítóskodnak, a nemképesített tanítók közé veendők. E felvilágosítás nagyon helyén volt, mert azt hihetné a világ, hogy az, ki tanító oklevéllel nem bír, talán alig tud olvasni és írni! E szerint tehát hazánkban a valóban nem képesített tanítók száma csekélyebb, mint a miniszteri jelentés ezt feltünteti. Van azonban egy másik baj.

E *baj az, hogy Magyarországon sok tanító nem tud még magyarul*. A 21.115 tanító közt van 2616 olyan tanító, kik semmit sem tudnak magyarul. Az összes tanítóknak tehát 18-25%-ja nem bírja az állam nyelvét, sőt a fővárosban is van 545 tanító közt 2 olyan, ki magyarul nem tud. Dicsérendő azért Vas megye közönsége, hogy együtt a püspökkel és a káptalannal 3000 forint áldoznak oly tanítókra, a kik a magyar nyelvet a nyári szünidőre meg akarják tanulni. Ezzel bejutottunk a nemzetiségi kérdésbe, mely, úgy látszik, Magyarország tengeri kigyója, miután nem várt oldalról is fel lett melegítve.

A *nemzetiségi kérdést* ugyanis, s a mi ezzel kapcsolatban áll, az anyanyelv jogsultságát, Kossuth Lajos az ő emlék rait német nyelven kiadó Stampfel pozsonyi könyv-áruhöz intézett egyik levelében figyelemre méltó módon érinti. Reflektálva a soproniak által hozzáintézett feliratnak ezen mondatára: „Noha még mindnyájan nem beszélünk magyarul, érzelmünkben mégis oly jó magyarok vagyunk, mint bárki más a hazában“ — azt mondja, hogy a soproniak „sokkal jobb magyarok, mint azok nagy száma, kik nyelvük szerint, de sajnos, csak nyelvük szerint még magyarok.“ „A mint 1848/49-ben a magyar szabadságnak a német elnyomástól való megmentésére veyont és vért kellett áldozni, Magyarország német ajkú polgárai (az erdélyi szászok kivételével) hű hazaszereteten, hazafiás elszántságnban és áldozatkészségben sokaknak például szolgáltak és senki mögött nem állottak. Ok tettekkel bizonyították be, hogy bár a magyar nyelv bírása kívánatos és fontos, mégis a nyelvgység a politikai egységnek sem nem egyedüli, sem nem legerősebb köteleke. A nyelvkülönbőség nem akadály a nemzeti egységnek. Egy országnak polgárait nyelvkülönbőség nélkül szent kötelekek fűzik a „haza“ szent fogalmához“. Kossuth e nézetét a lapokban megámtáadták, pedig sehol sem mondja, hogy a magyar nyelv tudása Magyarország minden lakosára ne volna fontos dolog, nem ellenzi, hogy már a népiskolában tanítassék a magyar nyelv. — De azt sem mondja, hogy Magyarországon minden nemzetiségű ember két nyelv tudása által két embert érjen, kivéven a magyar embert. Ezt a megjegyzést a „Kronikás“ azért kockáztatja, mert a „Néptanítók lapja“ 4. számában szemrehányást csináltak a „Paed.

Szemlének azért, mert nem fél attól, hogy a magyar megszűnnek magyarnak lenni, ha két nyelvet tud. De beszéljünk másról. Kívánjunk valami jót a hazának. Ugyanis:

Sok ilyen nőt az országnak! Nagy-Körösön Szalay Pálné született Faragó Zsuzsanna, az iskolai épület költségeinek fedezésére és a tanítók fizetésének alapjára 9000 fírtot adományozott. Itt a tény szól, a krónikás hallgat, csak „éljen“-t kiált!

A „*Paedagogiai társaság*“ március 24-én tartott ülésében Tobel Ágoston felolvasást tartott Diesterwegről. Utána Mayer Miksa értekezett a történelem módszeréről. Három módszert különböztet meg: életrajzit, okozatit és korrajzit. Az utóbbit tartja alkalmazandónak a népiskolában. Nehány választmányi tag az értekezést bírálat alá vette, a mit nem lett volna szabad tenni, mert a „*Krónikás*“ úgy emlékszik, hogy tán egy évvel ezelőtt Rill indítványára elhatározta a társaság, hogy felolvasásokat csak a következő ülésen szabad megbírálni.

Ha a tanítót fizetni kell, mindig baj van. A váci polgármester éveken keresztül hagyta fizetés nélkül a tanítókat. Miért? Azért, mert a városnak pöre volt a püspökkel. Úgy látszik, hogy ez indok nem igen érzékenyítette el a pestmegyei tanfelügyelőt, mert indítványára a közigazgatási bizottság fegyelmi eljárás terhe alatt ráparancsolt a váci polgármesterre, hogy a tanítókat rögtön fizesse ki. Kaptak is a tanítók 2776 forintot, de ezzel a város már tavál óta tartozott. Az idén még egy krajcárt sem utalványoztatott a hatalmas városbíró, ki alkalmasint addig dacol, míg a tanfelügyelő szokott erélyességével a „*körmire nem koppint*.“

Vác mellett Ujpest is híres lesz. Pestmegye legutóbbi közigazgatási bizottságán úgy nís a tanfelügyelő azt j lenté, hogy az ujpesti iskolai gondnok számadását elkészteten és csak szigorú sürgetések folytán adta be, de a pénztárból 1003 fírt 42 kr. hiányzik. A bizottság az iskolaszéki elnököt, esetleg az iskolaszék összes tagjait tette felelőssé, s a tanfelügyelő tőcni fejeja. mit tegyen a sikkasztóval. Egy másik iskolaszéki tagnak a fia pedig betolakodott a leányiskolába és ott udvarolgotat. A tanítónó ugyan kikérgette, de a szubanc nem tágtított, mert „*az atyja iskolaszéki teg*.“ Ujpest csakugyan „*híres lesz*.“

A községi tanító ne legyen kántor. Ezt akarja az aradi közigazgatási bizottság. Pedig hát nem úgy van! Mert a közoktatásügyi törvény a kántoriságot, ha nem akadályozza a rendes tanítást, a megengedett mellékfoglalkozások közé számítja, lévén a községi tanító is valamely felekezeti községhez tartozó „*individuum*.“ Ezt jó lesz tudomásúl venni.

Derecskén, Biharvármegyében furcsa világ járja. Ott a pápa a felekezeti iskolába egy elcsapott csószit fogadott fel tanítónak. Hogy sem ő, sem a gyermekek semmit sem tudnak, nem igen bántotta az új professort, hanem amért a község 100 frinyi fizetéséből 10 fírtot levont, ezt már anynyira szívére vette, hogy ott hagyta tanítói állomását, és lett ismét — csósz.

A gömörmegyei tanügyi mozzalmak indító lelke, Fábry János, ki gymnasiumi tanári diplomája ellenére az igazi tanítók sorába tartozik, elvesztette kedvét, tizenkét év óta fíntartott magán-tanítónó-képezdéje mellett tovább is buzgólkodni. Hogy miért? Nem titok az előtt, ki tudja, hogy a fényes felszerelés, mely pártját ritkítja, temérdek pénzbe kerül, és Fábry anynyira a paedagogia és elv embere, hogy inkább nyomorog, hogy sem szaladgálna a csekély állami segély megnagyobbítása után. Pedig erre az intézetre nagy szükség van!

„*Az igazgatósági intézmény*“ ellen ír egy „*kandidatus*“ a „*Pesti Hirlap*“ ez idei 17. számában. Ezt oly intézménynek nevezi, mely a vidék számos első rendű intézeteinél garázdálkodik. Kifogása van az „*intézmény*“ ellen, mert az igazgató joga és kötelessége minden egyes tanárról (sine me, de me) a miniszterhez informatiót küldeni, s azt kérdi, hogy „*találunk-e mai korrumpált társadalmunkban még oly nagy számmal egyéneket, kik nem törődve saját egyéni hasznuk- s kárukkal, csak az igazat, a helyeset tartják szemük előtt?*“ „*Minden igazgató mindig csak a legszentebb célt tartja-e szemé előtt?*“ „*Miért ne tudja a tanári kar a titkos informatió tartalmát?*“ „*Vagy arra való ez intézkedés, hogy a tanárokból engedelmes, engedékeny servilis embereket teremtsen?*“ „*Az informatiók discussio tárgyává teendők*.“ E kérdések és állításokra állapítja cikkező hosszú lémé eresztett ömlengésben azon követelését, hogy a directori állás töröltessék el. Ném értjük hogyan lehet valamely intézményt elítélni csak azért, mert az eljárásban ferdeség mutatkozik. Tételessék az informatio discussio tárgyává — s ezzel az igazgatói intézmény szilárdulni fog. Kül nben a középtanodai törvényjavaslat ezt a kérdést is kellő világba helyezi.

Az ó-világ tanügyi statisztikája minden olvasónkat érdekelni fogja. Ezt ugyan április havában nem állították össze, de a „*Krónikás*“-nak most jutott tudomására. Azért álljanak itt az a latok: Németországban van 42 millió lakos, 69000 iskola, 6 millió tanuló, egy iskolára jut 100 tanuló, iskolai kiadás fejénként az összes lakosságnál 1 fírt 48 kr. o. é.; Angliában: 34 millió lakos, 58000 iskola, 3 millió

tanuló, egy iskolára jut 52 tanuló, iskolai kiadás fejenként 93 kr.; Ausztria-Magyarországban: 37 millió lakos, 30000 iskola, 3 (?) millió tanuló, egy iskolára jut száz tanítvány, iskolai kiadás fejenként 84 kr.; Franciaországban: 37 millió lakos, 71000 iskola, 4,7 millió tanuló, egy iskolára esik 66 tanuló, iskolai kiadás fejenként 74 kr.; Spanyolország: 17 millió lakos, 20000 iskola, 1,6 millió tanuló, egy iskolára jut 56 tanuló, iskolai kiadás fejenként 70 kr.; Olaszország: 28 millió lakos, 47000 iskola, 1,9 millió tanuló, egy iskolára jut 40 tanuló, iskolai kiadás fejenként 42 kr.; Oroszország: 74 millió lakos, 32000 iskola, 1,1 millió tanuló, egy iskolára esik 36 tanuló, iskolai kiadás fejenként 14 kr.

Szakiskola-e a polgári iskola? E hó elején arról volt szó, hogy Ó-Budán nincs szükség polgári iskolára. Most illetékes emberek azt bizonyítják, hogy bizony nagyon kell ott polgári iskola: 1. mert a lakosság 90%-a szőlőműves; 2. mert a polg. isk. nemcsak az iparos és kereskedői, hanem szálló- és földművelési pályára is előkészít. Ezen indoklás ellen a „Kronikásnak“ ugyan semmi észrevétele sincs, de megvallva az igazat, nem érti, hogy miért van a vincellér-képezde a Tabánban, ha Ó-Budán 90%-a a lakosoknak szőlőműves?

Egyleti szövetségi ügyről e havi „Kroniká“-nkban már csak azért is kell utoljára beszélnünk, mert a „Magyar Iparegyesület“ az országgyűléshez „Emlékirat“-ot intézett az ipartörvény módosítása ügyében. Ez ugyan olvasóinkat nem igen érdekli, de igen is az, a mit követelnek. Oly szervezetet kívánnak ugyanis az iparosok számára, mely három fokozaton működik, és pedig: önálló ipartársulatok egyes községekben, iparkamarák egyes vidékeken és központi ipartanács az ország fővárosában. Az iparosok tehát egyleteik számára szövetséget követelnek. Jusson ez eszükbe a tanítóknak, ha az ő egyleteik szövetségéről van szó! A kérvényi bizottság az országgyűlésen e hó 20-án foglalkozott az iparosok „Emlékirat“-ával, és annak jogosultságát elismerve, a miniszteriumhoz utasítá „tekintetbevétel“ végett.

A tanítók „Országos nyugdíjintézet“-nek ügye ápr. 19-én került ismét szónyegre a képviselőházban, mely a közokt. ügyi miniszter költségvetését tárgyalta. Molnár Aladár az alkalommal azt kérdezte a minisztertől, hogy miért vannak a tanítók közül több ezerezer évi díjjaikkal hátralekban, és hogy fog-e a miniszter ezen tanítókkal szemben komoly eljárást alkalmazni? A miniszter azt válaszolta, hogy az adóhivatalokat felhívta a díjak erélyes behajtására. A „Kronikás“ ezt szó nélkül nem hagyhatja, mert azt hitte mindig, azt hiszi most is, hogy senkiről „két bőrt lenyúzni“ nem lehet. Szabályozzák a tanítók fizetését mindenütt díjlevelek által, tekintsek magát a fizetést nyugdíjalapnak, melyből ép e fizetés képezze az alapnak az illető tanítónál levő künnlevőségét, és a nyugdíjjazandók számához képest fizessen minden tanító, minden iskola-fentartó annyit % -ot, a mennyit évenként a nyugdíjösszegekre szükséges. Így azután nem kellene a % -okból alapot teremteni, melyből alamizsnaszerű nyugdíj kerülhet ki csak.

Kronikás.

Tanítók „Emlékeztető“-je május havára.

(Hasznos szolgálatot vélünk tenni tekintélyes számmá növekedett t. olvasó közönségünknek, midőn a „Kronikás“-tól, ki a lefolyt hó tanügyi eseményeit sorolta fel, elvonva az „utolsó szót“, még egy rovatot nyitunk. Itt a jövő hónapot vesszük szemügyre, közlünk mindenféle oly „emlékeztető“ dolgokat, melyek a tanító teendőit sok tekintetben irányítják, felhasználván alábbi adatainkat az iskolában, az iskolai kertben, tanügyi kirándulásoknál és saját foglalkozásának körében. — E rovat megnyitásánál azon elv vezérelt minket, hogy a tanítónak az oktatás tananyagát évszakok szerint kell feldolgoznia, miből a on haszon hármanlik munkálkodására, hogy szemlélettel, világosan, érdekesen és gyakorlatilag oktathat. A mennyiben e „naplóféle“ hiányosnak mutatkoznék, kérjük ügytársainkat, hogy minket újabb adatokkal ellátni szíveskedjenek. Ezzel a dol. okra térünk!)

1. *Május hó eredete.* A magyar május havát pünkösd-hónak vagy tavaszutónak nevezi. Régi nevét a görögök Maya istennőjétől nyerte. Már a legrégebb időkben május 1-je egyike volt a főtűnpeknek. E napon a rómaiak házi isteneik tisztelésére külön ünnepélyeket rendeztek. Május 15-én Mercurius ünnepét ülték meg.

2. *Csillagászat.* Május havának 31 napja van. Május 1-jén a nap 4 óra 43 perckor kel fel és 7 óra 12 perckor nyugszik le; május 31-én 4 óra 6 perckor kel és 7 óra 59 perckor nyugszik. A nappali iv igen nagy, az éjjeli kicsiny. A hó végén már csak a nagyobb csillagok láthatók és a tejút mint gyenge vízfény tűnik fel. A Mercur estí csillag. Az Orion és Bika észak-nyugaton nyugszik alá. Castor és Pollux az Ikrékben, Regulus az Oroszlányban, Spica a Szűzben nagyon fénylenek. A Mérleg alatt feltűnik a Scorpio.

3. *Időjárás.* Május hava az év legpompásabb hava. A természetani nyár kezdete e hó 24—31-iki időközre esik. A hőmérséklet 35 C. + fokig terjed; hűvös reggeleken a fagy 0 pontra is alászállhat. Az eső mennyisége igen tetemes. Urbán napja a fagy miatt veszedelmes. A vihar a földművelő kedvére van. A hűvös májüst is szereti.

4. *A virány* nagyon előre haladt és a természet szépségei iránt fogékony kebel erdön és mezőn, hegyen, völgyön és a vizek partjain elragadtatással élvezi a virágok színe játékát. Fehér színben virágzik: a szagos müge, galaj, apró kötör, csil-laghúr, tátkanaf, gyökönke, gyökerező lóhere, redősirom, orgonafa, bodzafa, galagonya, szeder, málna, megyorós hólyagfa, szilvafa stb. Kék színben: a szigorál (veronica), repkény, estike, szulák, nefelejts, csengetyűke, atracél, gálna, borágó, orgonafa, csésze-szárny stb. Sárga színben: a galaj, festő buzér, sóska, borbolya, boglárka, sziron-ták, réti szironták, tavaszi herics, virnóc, fejtő csülleng, vetési repce, godérc, jubarfa, farkasfűtő, lóhere, szarvaskeret, fái zanót, nyúlzapuka, libapimpó stb. Piros színben: a szegfű, sóska, köröslevelű ezerjófű, burók azor, balzsamina, bazsál, árnó, szulák, hódos tágafai, gyökönke, lórom, vadgesztenyefa, foltos kosbor, koronás hatkotu stb.

5. *Gyümölcsfa-termelés.* A fák töveit és területeit gyakran meg kell öntözni. A hernyók pusztítása most már bajos lévén, korán reggel kell őket megtámadni, midőn fészkeikben meghúzódnak. A cserebogarat szintén reggel kell pusztítani, és lerázzán azokat a fákról, a baromfinak adjuk. A szemzést hajtószemre még e hónapban kell megkezdeni. A beojtott és párosítás által nemesített fácskák mellé karókat kell tűzni. A fagytyúhajtások lenyesegetendők. A faiskolat és magonc-keret minden fütől és gyom-tól tisztán tartani és gyakran öntözni kell. A májusi fagyok ellen a kényesebb fák rügyeit bekenjük olajjal. Az alma, körte, szilva, cseresznye és barackfák az ötödik vagy hatodik levél képzése után, az őszi barackfa a kilencedik vagy tizedik levél után megnyesendők.

6. *Kerti gazdaság.* E hóban lehet még vetni: fodros kelt, kárfiólt vagy rózsakelt, kalarábét, káposztát, nyári endiviát, hónapos és nyári retket, cukor-borsót, paszulyt, ugorkát, tököt. Télire: zellert, petrezselymet, retket, téli hagymát s pozdort. A megerősödött plántákat kiültetjük. A borsó és bab mellé karókat kell szúrni. A burgonyát, borsót és fejes salátát megkapáljuk. E hó közepén az üvegházakból a virágokat s egyéb plántákat ki lehet ültetni.

7. *Mezői gazdaság.* A tavaszi munka be lévén fejezve, magtár, pincét, szénapajttá, csúrt, padlást ki kell javíttatni, szellőztetni, tisztítani. Az öröltetésnek nyárára, nehogy aratások megszoruljunk, most van ideje. Megkezdjük, illetőleg folytatjuk vagy befejezzük a répamag, burgonya, káposzta és dohány palánták kiültetését; vetünk: kukoricát, lent, kendert, tavaszi repcét, kölest, mohart, hajdínát, paszulyt. A lóherés és lucernás földeket porrá tört gipszszel vagy hamuval kell behinteni. Ezek kaszálása megkezdhető. A kapás növények kapálási ideje, az ugarolás befejezése.

8. *Marhatenyésztés.* A marha és juhok legeltetése megkezdhető. Az almózsra nagy gondot kell fordítani. A juhokat e hónapban usztatni és megmosatni kell. A szárnyas házi állatok számára a vályúban legyen friss víz, hogy minden bajtól meg-óvassanak.

9. *A méhesben.* Közledek a rajzás, ha a vidéken repce, vadszöllő, akác vagy más korán virágzó növény tenyész. A befogott rajnál rossz időjárás esetén az etetést nem szabad elmulasztani. A gyenge rajokat most egyesítsük. Múrajzások e hó végén vagy a legközelebbi hónapban történnek.

10. *Selyemtenyésztés.* Ha a fehér eperfa levelei fakadnak, és késői fagytól már nem kell tartani; e hó 10-ike körül a selyem pillangó petéjének kikeltése, 18—20° R. meleg és kissé nedves levegőben, megkezdhető. 28—32 nap múlva a hernyó begubozása kezdetét veszi. Egy lat petéből ca. 20,000 selyemhernyó kel. Ápolásukra 100 db. 10 egész 20 éves eperfa levele szükséges.

11. *Az állatvilágból.* A madarak majdnem mind raktak már fészket. A hímek dalolnak. A fiatal verébek szárnypróbáztatásukat teszik. Megérkeznek a rovaregő madarak is: fűj, gébics, legyész, fecske, gerle. A píróka az utolsó, mely megérkezik. Sok cserebogár szálkoczik, méhek mézet hordanak; a hernyóból többen is sok van a rest gazda kertjében. A sügér, ponty és harcsa e hóban hánynak ikrát.

12. *A szőlőművelés.* A második kapálást még a virágzás előtt kell befejezni. A venyigéket szalmakötéllel karóka köttjük. Ha este tiszta csillagos idő van, és éjjel után két-három óraker a hőmérő + 4°-ra száll alá, akkor a szőlőültetvény északi oldalain összehordott szemetes szalmát vagy szemét-kupacokat meggyújtjuk, mi által a szőlőt megóvjuk a tűz füstjének melegével az elfagyástól. A szőlőt-hozó venyigehajtásokat két-három levéllel a szőlő fölött kell törni.

13. *Pincegazdaság.* Csodálkozunk azon, hogy a hazánkban s a monarchia másik

felében termelt 25—30 millió hektoliternyi borból alig kerül 2—300000 hektoliter külföldi piacra. A maradékot e szerint itthon fogyasztják el. Oly nemzetnek, a ki az egész világgal versenyezhetne a borászat terén, el kell vésznit, ha maga fogyasztja el azt, a miért a külföld drága pénzt nyújt. A borászoknak utakat és módokat kell keresni arra, hogy természetényüket, mint árút, értékesíthessék. A magyarnak „saját zsrjában megfulladni“ nem szabad. A pincegazdaság fölve, hogy annak ó-bornak kell lenni, melyet üvegbe húzunk le. S a bornak külföldön csak üvegben van kelete. Halmban, Ugocsavármegyében, egy borászati iskola megnyitása májusra van tervezve. A gőzhajóval a fővárosba és Bécsbe a borkezeskedők bort szállítanak május közepéig. Miklós Gyula kormánybiztos az egész ország bortermelő vidékeit beutazza, hogy megismerhesse azon akadályokat, melyek a tömeges borkivitelnek útját állják. Miklós Budapest mintapincét szándékozik kezelni.

14. *Vadászat.* Mint az első, r-nélküli hónap a május nem engedi meg a vadászatot, legfeljebb fiatal rókát lesben, vagy nyír-fajdokat véletlen találkozás alkalmával lehet céiba venni. A fiatal galambok és ragadozó madarak szórnypróbálgatásokat tesznek. A tüzokok, fácánok és foglyok költenek.

15. *Az erdőben.* Folytatható a tölgyfa hámozásával a cser készítése, a fa hasogatása és a szén égetése. Megkezdődik a jegenyefenyőből a gyantaszerezés, az erdei és vörös-fenyőből pedig a terpentinolaj, szurok, fenyőolaj és kátrány készítése.

16. *Az iskolában.* Mivel júniusban a szorgalomidő tananyaga ismétlődő, azért május havának vége felé minden osztály tantárgyait be kell fejezni. Az iskolai órák után reggel a felsőbb osztály tanulói az iskolai kertben vagy a faiskolában nyerne foglalkozást a tanító utasítása szerint. A tornázás a szabadban kezdetét veheti. Iskolai kirándulások az erdőbe, mezőre, szomszéd-faluba szünnapokon ajánlhatók. A hosszabb napok beálltával különben sok helyütt — igen helyesen — a tanítás ideje a reggeli órákra esik. Májusban legelőszerebb 5—8-ig reggel tanítani, hogy ez által — kivált falu helyen — a gyermekek segédkezhessenek a ház körül vagy a mezőn szüleknek.

17. *Tanító-egyletek gyűlései.* 4-én Szilagy-Szt.-Királyon „Szilagy. Tantestület.“ 5-én Uzonban „Szepsi felső járási tan.-kör.“ 7-én Ürmösön „Erdővidéki „Tanító testület.“ 8-án Ujpesten „Pestm. váci járási kör.“ 12-én Vizsolyon „Abauj Torna vm. gönci járási kör.“ 13-án Zala-Egerszegen „Zala várm. egerszegi kör.“ 13-án Ungvárott „Ungm. Tanító-testület.“ 15-én Pozsonyban „Pozsony vm. pozsonyi járási kör.“ 16 és 17-én Budapesten „Az egyet. tan.-gyűlés végrehajtó bizottsága.“ 18, 19 és 20-án Aradon „Az aradvidéki tanító-egylet.“ 22-én a „Gazdasági egylet“ Budapesten.

18. *Az „Iskolai- és Népkönyvtárban.“* Sem a gyermekek, sem szülek most nem igen olvasnak már. A tanítónak júniusban a vizsgálati előkészületek veszik igénybe idejét, azért helyesen cselekszik, ha májusban leltározza a könyvtárt, bejegyeztve a cédula-katalogusból a főkönyvbe minden könyv címét és árát. Az sem felesleges munka, ha a mulasztás után járó büntetéspénz összegzeit egybe írja, hogy körülbelöl tudhassa, mennyi pénz áll rendelkezésére a jövő év elején a könyvtár gyarapítására. E jegyzéket a vizsgálatig hétröl hétre ki kell egészíteni.

19. *Gyermekkert és óvoda.* Eltekintve attól, hogy a tanköteles kor előtti időben a gyermeknek szintén szüksége van rendszeres neveltetésre, faluhelyen és mezővárosokban gyermekkeretek vagy óvodák azért is kívánatosak, hogy a szülek — felügyelet alatt tudva gyermekeiket — nyugodtan végezhessek a háztól távol eső munkát. A tanítók az ily nyári ápolóiskolákat különösen e hóban sürgessék, felajánlván közreműködésüket.

20. *Történeti naptár.* A „közvetlen tanmódszer“ alapján a tanításnál felhasználhatók e hóban a következő adatok: 1. 1873. A bécsi kiállítás megnyitása. 2. 1803. Széchenyi Ferenc gróf megalapította a nemzeti muzeumot. 3. 1711. A szathmári békekötés Pálffy János által elősegítve. 5. 1821. † I-só Napoleon. 6. 1776. Berzenyi Dániel Hetény, Vas megyében született. 7. 1802. A váci siketnéma intézetének alapítása. 8. 1687. Caraffa és az eperjesi mészársalók. 10. 1481. Mátyás király és Fridrik császár közt bekekötés. 13. 1717. Mária Terézia született. 14. 1849. Kossuth kormányzó és miniszterei leteszik az esküt Debrecenben. 15. 1809. I-só Napoleon a magyarokat királyválasztásra hívja a Rákosra. 17. 428. (Kr. e.) Plató bölcész születése Athénben. 20. 1795. Martinovics és társai kivégzése. 21. 1880. A Széchenyi-szobor leleplezése Budapesten. 23. 1707. Linné Károly született. 24. 1571. Báthory István erdélyi vajda lesz. 27. 1564. † Kalvin János. 31. 1809. † Haydn József, zenész.

21. *Az olvasókönyvben.* A magyar regényirodalom fejlesztése érdekében Jókai Mór indítványára a magyar próza-írók összszekötöttésbe akarnak lépni valamennyi hazai olvasó-egylettel, hogy ezek egy évenkinti 52 füzetes regény-vállalatra 40 frttal fizessenek elő. A gondolat nem rossz, sikert kívánunk. E sikert részben a tanító is biztosít

hatja, ha a kaszinó vagy olvasókör tagjait az eszmének megnyerni törekszik, mire más-jus hava még alkalmas, mert tagjai még nem széledtek el pusztákra, tanyákra, hadjókra.

22. *Irodalmi naptár.* Itt az élő írók és költők születése napját, évét és helyét közöljük. Május 1-én: 1811. Szűcs István (Tisza Ders.) 1838. Zsilinszky Mihály (B.-Csaba.) 2-án: 1854. Várady Antal (Závod.) 5-én: 1845. Katona Mór (Szt.-Mihályfa.) 6-án: 1817. Vágács Csesar (Komárom.) 1827. Vajda János (Pest.) 1844. Sághy Gyula (Edelény.) 11-én: Szigeti-Tripamrom József (Veszprém.) 1841. Pauler Gyula (Zágráb.) 13-án: 1814. Rónay Jácint (Székesfehérvár.) 19-én: 1841. Pisztor Mór (Pest.) 20-án: 1817. Daniélis János (Murány.) 1817. Pájer Antal (Maklár.) 1821. Pajor István (Nyék.) 23-án: 1819. Gyurits Antal. 25-én: 1818. Losonczy László (Kecskemét.) 1833. Bulgyovszkiné-Szilágyi Lilla (Kozolovár.) 1838. Szász Domókos (Nagy-Benyed.) 26-án: 1814. Ney Ferenc (Buda.) 1819. Lázár Miklós (Szeben.) 27-én: 1810. Rendek József (Tata.) 29-én: 1812. Arányi azelőtt Lostaincr Lajos (Rév-Komárom.)

23. *Üdülés.* A hol több tanító van, vagy a hol iskolabaratok „jóékonycélra mutatni“ szeretnék, ott igen ajánlatos, fölállítani az iskola kertjében tekepályát, hol aztán a tanító estefelé együtt sen barátjaival, tisztársaival, jó embereivel egy-két órát oly üdülésre szánhat, mely edzi a testet és az egészség elő nozditásának tesz szolgálatot. Tanácsosak az olyan játszmák, a melyeken a meggyakorlottak is vehetnek részt: a tekezésben, (kuglizásban) hogy annál több pénz jusson a pénztárba, fizetve mindig a vesztes fél által. Így szegény gyermekeknek könyvre, íróeszközökre jut, beszerezhetők a faiskola apróbb szükségletei stb. Eszem-izsom nem tartozik ide; dinum-dánum sem.

24. *Üresedésben lévő tanítói állomások pályázatai.* Ezeket azért közöljük, hogy az állomásaikkal elégedetlenek tudhassák, hol vannak májusban üresedések. Május 1-ig Altorja, közs. elemi fiúiskolai tanító. — 1-ig Gyúlvész közs. tanító. — 1-ig Rakova. közs. isk. leánytanító. — 1-ig Rozsnyó, közs. tanító — 4-ig Kis-Sziget, róm. kath. tanító. — 8-ig Budapest, nőipar egyleti igazgató. — 15-ig Kisujszállás, ref. kisdérvő. — 20-áig Kőrmöcbánya, ág. ev. tanító-organász.

Kosmológus.

Szerkesztői mondanivalók.

V. J. N.-Körös A hol kettő akadt, ott nemsókára több is lehet! Szíves üdvözlöt! — K. V. Mólos A valóli lelkesedtségtől áthatott álvkivánatokban Önnel minden jóra való tanító osztozkozik. A „bűnbánó“ megtérésén nem csak az „Úr,“ hanem a „P. Sz.“ szerkesztője is örül. — Cs. K. A.-Szt.-Márton. A térfoglalás körüli fáradozásait, kívánjuk, hogy siker koronázza. — Sz. Gy. Csucs. Ha az ország minden tanítója pénzszűke okából mint Ő, olat, hogy az iskola számára legyen előfizetve folyóiratunkra: akkor a „Szemle“ hazánkban a legelterjedtebb tanügyi lap lesz. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy minden tanító, tőle telhetőleg, kartársai körében is terjeszesse, mert mi egy mindig kéznél levő kalauz és tanácsadó szeretnénk lenni a haza minden egyes oly tanítójának, ki nem elégszik meg csupán azzal, hogy az „iskolát tartsa,“ hanem ennél tovább is gondol. — Cs. S. Kolon. A nyugdíjra nézve egyelőre annyit, hogy ön egy év múlva egész tanítói fizetését kaphatja nyugdíjje képen. A szomszédos ügytársaknak pedig mondja meg, hogy nincs miért félni papjaiktól; nem fogják őket eltüntetni a „Paed. Szemle“ járatásától, mert: 1-ször ez nagy hóbort és túlkapás volna; 2-szor minden ember maga az ura saját zsebének, 3-szor mi a papságnak nem vagyunk ellenlábasi. Persze a „Paed. Szemle“ nem a csizmatisztító s a papnál favágóként működő „néptanítók,“ hanem oly emberek számára van írva, a kik gondolkoznunk tudnak is, mernek is. — R. S. M. Tapsony. Nem ön írta valamely tanügyi lapban a „kézfizetés“ előnyeiről szóló cikket, melyben kikel az adósságcsinálás ellen? Indítványára megérdemli a kidolgozás és indoklás. — H. J. Kussanecz. A csáktornyai postával sok a bajunk Mi itha érdeklődnék a „Szemle“ iránt. J. is panaszkodik. Az Önnek küldött egyik példány plane elveszett. Ugyan szíveskedjék kissé utánna látni, hogy hol a hiba! — J. M. Lipótvár. Az egyleti hírt nem helyezhették el. A munkálat pedig, miután más lapban már megjelent, a „Repertorium“-ban talál méltatást. A többi munkák beküldésének szívesen nézünk előre. Lángbuzgalmától igen sokat várunk. — W. V. N.-Várad Igaz, nem az általános pénztelenség a baj, hanem sok helyütt a közőny, vagy gyávaság. No de azért mi mégis dicsőségnek tartjuk, küzdeni a tanügy és a tanítók érdekében! Ebben telik épen örömrünk. — P. A. Lukafalva. Levelében azt kérdezi, hogy valjon a szerkesztő ismeri-e a tanítói élet jait és bajait? Erre válaszunk: A szerk. alantavetésén, vidéken kezdte pályáját, keresztülment a főleleli tanítóságon, az iskolavezetésén, a képezdei tanárságon; volt közoktatásügyi tanácsos is. Apja, öregapja, ipa és ennek apja — mind tanítók voltak. Így tehát bő alkalma nyílt megismerni mindazt, a mi a tanítók életében fáj, s a mi örömeiket szerez. Nem kell

azért tartani attól, hogy mi a fővárosi viszonyok után ítéljük meg az ország tanügyét. Sz. Zs. K.-K. Halas. Az ön nevére a füzeteket azért küldjük, hogy a postáról Önön kívül senki el ne vitthesse. Ez által elérjük azt, hogy azok rendesen kerülnek kezéhez. Ön a „testület“ tagjainak azután könnyen szolgáltathatja át a beérkezőket egyenként. — L. M. Ungvár. A küldött 90 krt rendelkezésére bocsátjuk. Mi füzetenként nem árusítjuk el a „Szemlé“-t. Ha az egész évfolyamot megrendelni nem szándékszik, legyen szíves vissza küldenie a három füzetet. M. K. Nagy-Szeben. A kérdéses „füzetek“ és azok szerkesztősége előttünk ismeretlenek. Felvilágosítást legilletékesebben Girokúthy (Budapest, Köztelek) adhat.

Szíves tudomásul!

1) Több hozzánk érkezett levélre tér szüke miatt csak a jövő füzetben válaszolhatunk, miért is tisztelt ügyfeleink szíves elnézését kérjük.

2) Iván János úr, bakói tanító Zala vármegyében most, ápril hó végén, küldte vissza a „Paed. Szemle“ első három füzetét, fölvágvá, bepiszkitva. E furcsa és eléggé nem jellemezhető eljárást indokul vesszük következő értesítésre: Mi a „Paed. Szemle“ I. füzetét megküldtük mindazoknak, kikkel régebben összeköttetésben álltunk, vagy, a kiket megbízható tanfériak előttünk olyanokul tüntettek fel, mint a kik a törekvő tanítók közé tartoznak. Mindegyikhez, a kinek az I. füzetet elküldtük, azon sürgő kérést intéztük, legyen szíves, ha előfizetni nem szándékozik, becsület- és lelkiismeretbeli dolognak tartani a füzet visszaküldését. E kérelmünknek — a visszaküldést illetőleg — sokan feleltek meg. A ki azonban az I. füzetet nem származtatta vissza, annak megküldtük a II. füzetet, s a ki ezt is megtartotta, a III. füzetet is, bejegyezvén őt az előfizetők és megrendelők lajstromába, azon reményben, hogy az illető az előfizetés pénzét nemsokára beküldi.

Ámde e reményünkben néhány ügytársnál csalatkoztunk, mert vannak olyanok, kik nem csak az előfizetés összegét nem küldték be, hanem még azt sem tették meg, hogy minket levelező-lapon arról értesítettek volna: mikor szándékoznak fizetni. Kérjük tehát mindazokat, kik kötelezettségeiknek eddig nem feleltek meg, hogy levelező-lapon vagy állapítsanak meg időhatárt a fizetésre, vagy pedig küldjék vissza az eddigi füzeteket, melyek nekünk tényleges előfizetőink számára kellenek. Végül azon új előfizetőinket, kiknek az I. és II. füzetet eddig nem küldhettük meg, szíves türelemre kérjük, míg vagy az illektelen kezekben levő füzetek hozzánk vissza érkeznek, vagy pedig azok 2. kiadását rendezhetjük sajtó alá.—

3) Több oldalról utánvéttel rendelték meg a „Paed. Szemlé“-t. Mi előfizetőink érdeke ellen cselekednénk, ha e kívánságokat tekintetbe vennők. Eltekintve a sok irka-firkától, minden utánvételes csomag-küldemény portója 24—30 kr., a szállítólevél 6 kr., a postai provisio 6—15 kr. Az illetők tehát 2 frt 50 kr. helyett 3 frt és 1 krt volnának kénytelenek fizetni! Ismételten ajánljuk ezért a postai utalványok használatát, melyeknél a bérmentesítés 5 krba kerül. Utánvétli jegyeket is, melyek 16 kr.-ral emelik az előfizetés összegét, csak szükség esetén fogunk szétküldeni, mert ezekkel is temérdek irka-firka jár.